

erdélyi riport

H E T I H Í R M A G A Z I N
XIII. ÉVF. 43. (547.) SZÁM – 2014. NOVEMBER 7.

PER-patvar

újrátöltve | AKTUÁLIS

Greccsó Krisztián

író | INTERJÚ

Sütő-konferencia

| JELENSÉG

Tasnádi-Sáhy Péter riportja

Tündérek költözőben

Deutsches Staatstheater Temeswar
Teatrul German de Stat Timișoara

www.deutschestheater.ro | www.teatrulgerman.ro

Csiky Gergely Állami Magyar Színház
Teatrul Maghiar de Stat Csiky Gergely

Timișoara | Temesvár

www.im-l.ro

Spielzeit | Stagionea | Évad

2014 / 2015

MOLIENDO CAFÉ

SPIELLEITUNG | REGIA | RENDEZŐ

SILVIU PURCĂRETE

BÜHNE UND KOSTÜME | DECORUL ȘI COSTUMELE
DÍSZLET- ÉS JELMEZTERVEZŐ

DRAGOȘ BUHAGIAR

MUSIK | MUZICA | ZENE

VASILE ȘIRLI

EINE INSZENIERUNG VON | UN SPECTACOL DE | LÉTREHOZTÁK

ASZALOS GÉZA, BACZÓ TÜNDE, BALÁZS ATTILA, ISA BERGER, ENIKŐ BLÉNESSY,
DANA BORTEANU, BANDI ANDRÁS ZSOLT, BORBÉLY B. EMÍLIA, ALJOSCHA COBEȚ,
ISOLDE COBEȚ, CSATA ZSOLT, DUKÁSZ PÉTER, ÉDER ENIKŐ, RICHARD HLADIK,
RAREȘ HONTZU, IOANA IACOB, KISS ATTILA, KOCSÁRDI LEVENTE, LŐRINCZ RITA,
MAGYARI ETELKA, MÁTRAY LÁSZLÓ, MÁTYÁS ZSOLT IMRE, MOLNÁR BENCE,
MOLNOS ANDRÁS CSABA, GEORG PEETZ, PUZSA PATRÍCIA, HORIA SĂVESCU,
TATIANA SESSLER, SIMÓ EMESE, TAR MÓNICA, DANIELA TÖRÖK, SILVIA TÖRÖK,
OANA VIDONI, RADU VULPE, ANNE-MARIE WALDECK, HARALD WEISZ

KLAVIER | PIAN | ZONGORA
VALENTINA PEETZ

SAXOPHON | SAXOFON | SZAXOFON
COSMIN HĂRȘIAN

REGIEASSISTENZ | ASISTENȚA DE REGIE
A RENDEZŐ ASSZISZTENSE

ENIKŐ BLÉNESSY

AUSSTATTUNGSASSISTENZ | ASISTENȚA DE SCENOGRAFIE
A TERVEZŐ ASSZISZTENSE

IOANA POPESCU

KORREPETITION | COREPETITOR
KORREPETITOR

VALENTINA PEETZ

INSPIZIENZ | REGIA TEHNICĂ | ÜGYELŐ

KERTÉSZ ÉVA, COSTINEL STĂNESCU

MASKE | MACHIAJUL | SMINK

CRISTINA MAYER, LUCIA PEDA

MIT FREUNDLICHER UNTERSTÜTZUNG
CU SPRIJINUL | FENNTARTÓ

PARTNER
PARTENER

CĂRȚEA DE NISIP
Literatur

MEDIENPARTNER | PARTENERI MEDIA | MÉDIATÁMOGATÓK

SPONSOREN | SPONSORI
TÁMOGATÓK

tartalom

7

HETI MÉRLEG

4–5 A hét hírei

Szűcs László: Restart, győzelem után

6 Román választás, európai sorállással

AKTUÁLIS

7–9 Cseke Péter Tamás: PER-patvar
újratöltve – román-magyar-amerikai
párbeszéd Brassópojánán

INTERJÚ

10–11 Kustán Magyarai Attila: Másképpen
románul, Gopóval – Gergely Andrea
alternatív román nyelv oktató

PORTRÉ

12–14 Szilágyi Aladár: Ha a test meg tud
változni, a lélek is átalakul – Grecsó Krisztián
regényíró, szerkesztő, publicista

JELENSÉG

15–17 Parászka Boróka: Sütő,
a megkerülhetetlen – konferencia
az életműről

HÁTTÉR

18–19 Ady András: Kit üt meg a diktátor
bokája? – Észak-Korea Kim Dzsong Un
visszatérése után

RIPORT

20–22 Tasnádi-Sáhy Péter: Tündérek
költözöben – pusztuló ökoszisztéma
Püspökfürdőnél

JELENSÉG

23 Benczi Boglárka: Pesti est erdélyi
életművekről – Kántor Lajos Budapesten

THALIA

24–25 Simon Judit: Otthonra lelt Csíkban
az Ifeszt – Interetnikai Színház Fesztivál

TÉKA

26 Parászka Boróka: Ez nem
az a nacionalizmus – Nemzet
a mindennapokban. Az újnacionalizmus
populáris kultúrája

CÍMLAPFOTÓ: TASNÁDI-SÁHY PÉTER

10

12

15

18

ERDÉLYI RIPIORT –
KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS HETILAP
XIII. ÉVF. 43. (547.) SZÁM

FŐSZERKESZTŐ: SZÜCS LÁSZLÓ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: MARKÓ BÉLA
(ELNÖK), TIBORI SZABÓ ZOLTÁN,
GÁLFALVI ZSOLT, VISKY ANDRÁS,
JAKOBÓVITS MIKLÓS (1936-2012)

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: STANIK ISTVÁN

KINDE ANNAMÁRIA (1956-2014)

MUNKATÁRSÁK: CSEKE PÉTER TAMÁS,
KUSTÁN MAGYARI ATTILA,
PARÁSZKA BORÓKA, SIMON JUDIT,
SZILÁGYI ALADÁR, TASNÁDI-SÁHY PÉTER,
BORSI BALÁZS

MŰSZAKI SZERKESZTŐK:

BÁLINT ALÍZ, BENKŐ J. ZOLTÁN

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: FODOR JUDIT

ÁLLANDÓ SZERZŐK: GÁL MÁRIA,
KÖRÖSSI P. JÓZSEF, SIKE LAJOS, SZÉKEDI
FERENC, SZÉKELY ERVIN, ZSEHRÁNSZKY
ISTVÁN, VARGA MELINDA, TAMÁS PÁL
DESIGN: MIHÁLY LÁSZLÓ

A KÓS KÁROLY AKADÉMIA ALAPÍTVÁNY
MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA

A RIPIORT KIADÓ KFT., NAGYVÁRAD.

FELELŐS KIADÓ: SIMON JUDIT

ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ: BÉRES ATTILA

ADMINISZTRÁCIÓ: POZMAN ERIKA,
DUNSOARA BRIGITTA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

410161 NAGYVÁRAD (ORADEA),

MAGNOLIEI U. 29.

TELEFON/FAX: +40/259/419-924

E-MAIL: RIPIORTKIADO@GMAIL.COM

ELŐFIZETÉSI DÍJSZABÁSAINK: 3 HÓNAPRA
30 LEJ, 6 HÓNAPRA 50 LEJ, EGY ÉVRE 90 LEJ.

MAGYARORSZÁGI ELŐFIZETÉSI DÍJAK:

3 HÓNAPRA 5.000 FORINT, 6 HÓNAPRA
8.500 FORINT, EGY ÉVRE 15.000 FORINT.

BANKSZÁMLASZÁM:

RON: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO57 BTRL 0050 1202 5360 21XX;

HUF: BANCA TRANSILVANIA ORADEA

RO30 BTRL 0051 2202 5360 21XX –

SWIFT: BTRLRO22.

KÉSZÜLT A NAGYVÁRADI

EUROPRINT NYOMDÁBAN.

FELELŐS VEZETŐ: DERZSI ÁKOS

ISSN 1583-3402

röviden

■ **Brenzovics László**, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnöke az ukrán államfő pártjának listáján mandátumot szerzett az új ukrán parlamentben. A politikus, aki a 62. helyen szerepelt Petro Porosenko Blokkjának listáján, azokat a célokat szeretné teljesíteni, amelyeket a KMKSZ és Porosenko közötti választási megállapodásban fektettek le májusban.

■ **Két év felfüggesztett börtönrre ítélte első fokon a legfelső bíróság Kerekes Károlyt**, az RMDSZ parlamenti képviselőjét amiatt, hogy feleségét, illetve fiát alkalmazta marosvásárhelyi képviselői irodájában. Januárban emelt vádat a legfőbb ügyészség, miután a Feddhetetlenségi Ügynökség érdekbeli összeférhetetlenségnek nyilvánította a családtagok alkalmazását. Kerekes szerint Európában sehol sem büncselekmény családtagot alkalmazni a törvényhozók irodáiban.

■ **Lemondott Jürgen Ligi** észt pénzügyminiszter, miután a Facebookon gyökértelen bevándorlónak nevezte országa kormányának egyetlen orosz származású miniszterét, a 28 éves Jevgenyij Osszinovszkijt. Kettejük konfliktusa egy televíziós vitaműsorban bontakozott ki, ahol nem tudtak közös álláspontra jutni a szovjet meg szállásnak az ország gazdaságára gyakorolt hatását illetően.

■ **Kirendeltséget nyit a köztvé a Moldovai Köztársaságban**, miután a kormány elfogadta azt a jogszabályt, amely lehetővé teszi ezt. Korábban vita volt Románia és Moldova között a TVR műsorának moldovai sugárzásával kapcsolatban, miután ahhoz a moldáv hatóságok nem járultak hozzá. Ez a vita 2013 decemberében rendeződött.

Kisebbségi választás Szerbiában

A vártnál alacsonyabb volt a részvétel a kisebbségi nemzeti tanácsi választásokon Szerbiában, a délvidéki magyar közösség tagjainak 40 százaléka járult az urnák elé. A délvidéki magyarok a vajdasági Magyar Nemzeti Tanácson (MNT) keresztül valósítják meg a kulturális autonómiához való jogot. A testület hatásköre az oktatás, a nyelvhasználat, a tájékoztatás és a kultúra területére terjed ki.

Az MNT 35 helyéért négy listán 117 jelölt versengett. Pásztor István, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) elnöke közölte, hogy a legtöbb szavazatot a VMSZ által támogatott Magyar Összefogás listája kapta. Rájuk a szavazók 90 százaléka voksolt. Ezzel várhatóan 31 képviselőjük lesz az MNT-ben, hárommal több, mint eddig. Az MNT új elnöke a Magyar Összefogás listavezetője, Hajnal Jenő, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet igazgatója lesz.

A románok körében jelentős, 85 százalékos volt a részvételi arány a nemzeti tanácsi választáson – számolt be a Digi 24 hírcsatorna. A szerbiai román közösség célja a román nyelv iskolai oktatása és használata a templomokban. A választási listákra 17 ezer román nemzeti-ségű polgár iratkozott fel.

A voksoláson 17 szerbiai nemzeti kisebbség választotta meg kisebbségi önkormányzati testületét. A 7,2 milliós országban 1,2 millióan vallották magukat valamely nemzeti kisebbség tagjának a 2011-es népszámláláskor.

Maszkosok a döntésképtelen CNA-nál

Házkutatást tartottak a korrupcióellenes ügyészek az Országos Audiovizuális Tanács (CNA) irodáiban. A korrupció-

ellenes ügyészség (DNA) közleménye szerint az intézményhez kapcsolódó, 2014-ben elkövetett büncselekmény felgöngyölítését célozza akciójuk. Az ügyészek az intézmény elnökének, Laura Georgescunak és két testületi tag, Turos Loránd (fotó) és Christian Mititelu irodáját is átkutatták. Korábban a DNA bűnvádi vizsgálatot indított a CNA egyik volt tagja, Narcisa Iorga ellen, mert közbenjárt egy tévéadó sugárzási engedélyének jóváhagyása érdekében. Az ügy másik gyanúsítottja Viorel Hrebenciuc képviselő, aki egy másik korrupciós botrány nyomán előzetes letartóztatásban van.

„Nem volt kellemes érzés, hogy amikor reggel beértem az intézménybe, egy maszkos, fel-fegyverzett rohamrendőr állt az irodám előtt. Azt mondta, addig nem is mehetek be, amíg meg nem érkezik az ügyész” – számolt be a történetekről a maszoló Turos, akivel nem közölték azt sem, hogy a szóban forgó ügynek vagy ügyeknek érintettje lenne.

A CNA aznap ülésezett utoljára, ugyanis döntésképtelenné vált a testület, miután két tagnak korábban, további kettőnek aznap járt le a mandátuma.

Bănescu az egyesülésről

Románia és a Moldovai Köztársaság egyesülni fog, amikor a románok többsége mindkét országban ezt akarja majd, mert senki sem veheti el egy néptől azt a jogot, hogy egyesüljön – jelentette ki Traian

Bănescu államfő a moldovai köztvének adott interjújában.

Az elnök hozzátette: bármennyire szeretné is a két ország egyesülését, ezt nem lehet erővel megvalósítani, erre akkor kerülhet sor, ha mindkét országban a többség az egyesülés mellett foglal állást, ahogy a német újraegyesítésnél történt. „Romániában minden közvélemény-kutatás azt mutatja, hogy a lakosság 80 százaléka támogatná a két román állam egyesülését, de tudom, Moldovában ez nincs így, ezért Románia nem tesz semmit az ennek érdekében” – jegyezte meg az államfő.

Egy 2014 januárjában készült felmérés szerint a moldovaiak 27 százaléka határozottan támogatná az egyesülést, 22 százaléka pedig hajlik arra, hogy támogassa.

Három jelöltje van Pontának

Victor Ponta miniszterelnök be fog mutatni egy listát azokról a személyekről, akiket miniszterelnöknek nevesítene, ha államelnökké választják. Ponta azt mondta, a listán legalább egy és legtöbb három név fog szerepelni. „Az embereknek joguk van tudni, hogy ha elnök leszek, akkor az utódom folytatja azt, amit elkezdtem. Az a miniszterelnök, akit ki fogok nevezni, tisztán el fogja mondani, hogy fenntartja a tb-hozzájárulás csökkentésének a gondolatát, nem növeli a 16 százalékos egységes adókulcsot, betart mindent abból, amit a szakszervezetekkel tárgyaltunk” – mondta a kormányfő. Ponta jobb-közép irányultságú miniszterelnököt akar.

A politikus a napokban említette Călin Popescu Țăriceanu jelenlegi szenátusi elnök, illetve George Maior SRI-igazgató nevét, mint lehetséges miniszterelnököket. Információink szerint a harmadik jelölt Florin Georgescu volt pénzügyminiszter.

Visszavonják a netadót

Az internetadót ebben a formában nem lehet bevezetni – közölte Orbán Viktor. A Kossuth rádióban elhangzott interjújában elmondta, a távközlés áthúzódik az internetre, ezért egy adótechnikai módosítást javasoltak, hogy az adórendszer kövesse az élet természetes mozgását. Szerinte a netadónak semmi köze nem lett volna a vásárlókhhoz, a szolgáltatóknak kellett volna fizetni, de ez ellen már nála is tiltakoztak. Orbán jövő év elején „nemzeti konzultációt” tartana a témáról.

A visszavonás ellenére az internetadó ellenzői harmadszor is utcára vonultak Budapesten. Gulyás Balázs, a Százezren az internetadó ellen nevű, az új közteher ellen szerveződő Facebook-oldal alapítója a demonstráción azt mondta: Orbán most először volt kénytelen beismerni, hogy a többség nem támogatja az „adóját”.

Udreát fotózták Párizsban

Elena Bica, a Szervezett bűnözés és Terrorizmus Elleni Ügyészség (DIICOT) főügyésze társaságában látható Elena Udrea államfőjelölt azokon a februárban, Párizsban készült fotókon, amelyeket múlt héten közölt egy blog. A fotókat közlő szerint a felvételek „egy

vitatott politikus és egy nagy költségvetésű állami intézmény vezetőjének közeli viszonyát” bizonyítják.

Alina Bicát 2012-ben nevezték ki a DIICOT élére, 2014 februárjában pedig Elena Udrea nem volt még a PMP elnöke és államfőjelöltje. A HotNews emlékeztet arra, hogy a két hölgy barátsága közismert. Még abból az időszakból ismerik egymást, amikor Udrea miniszter, Bica pedig igazságügyi államtitkár volt.

Udrea szerint a képeket a titkosszolgálatok készítették, és ez a bizonyíték arra, hogy neki a kampányban a titkosszolgálatokkal is kell hadakoznia. „Mi kivétlnivaló van abban, hogy barátnőmmel együtt töltöttünk Párizsban egy délutánt?” – fogalmazott Udrea.

A képek megjelenése után Traian Băsescu az államfőválasztásba való beavatkozással vádolta meg a román és a francia titkosszolgálatokat. Nem nevezte meg konkrétan, hogy mely intézményekre gondolt, úgy fogalmazott, egy román és egy francia szolgálatot gyanít az ügy mögött. Leszögezte, hivatalos úton kér tájékoztatást, mert szerinte arról van szó, hogy egy román állampolgár kémkedési akció áldozatául esett.

Titus Corlăţean külügyminiszter sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy az államelnök politikai megfontolásból a francia állam egyik intézményét gyanúsítgatta.

vezércikk

SZÚCS LÁSZLÓ

Restart, győzelem után

Szombat délelőtt, Várad, az egykori Széles utcai piac. Magyarországi cégek is szerencsét próbálnak újabban, népszerű az egyik kis pékáruda, ahol sokan keresik a pásztorkenyeret, meg mindenféle réteseket. Készen hozzák a friss árut valahonnan Hajdú-Biharból. A szomszéd üzlet is a szomszédból jött, Cârnaţi Debreceni Kolbász – hirdeti a felirat a bolt jellegét és nevét. Itt helyben sütnék ezt-azt, elég jó a forgalom. Az ablakban új terméket hirdet a felirat: Decebal saláta. Már-már azt gondolnám, ősi dák ízekkel barátkozhatunk, ám az összetétel csalódást okoz: grillezett csirkemell, szalmakrumpli, ketchup, majonéz. Fogadni merek, a dák király soha nem evett krumplit.

Megállunk az egyik virágárusnál, szép és olcsó a kizantém, egyötven csokorja. Sok kedves halottunkhoz készülünk, veszünk jó tucatnyit. De nincs zacskónk. A néni gyorsan ad egyet, s megnyugtat: „ezért nem kell fizetni kedves, mi is ingyen kaptuk, Iohannis úr van rajta, tessék csak vinni nyugodtan, a temetőbe megfelel.” Jobbára ezen a színvonalon szólították meg a Románia következő elnökét adó nagy pártok a választókat. Lufi, zacsi, banner, golyóstoll. S amit ezekre írnak, az sem árul el sokkal többet arról, hogy ezek az emberek mihez is kérik a bizalmat. Hiszen mit is jelent a nemzet egyesítőjének a szerepében tetszelegni? S mit jelent a jól végzett munka letéteményesének mutatkozni? Kábé annyit, mint a krumplihalomba tűzött, hurkapálcikára kötött kampánylufi súlya.

Úgy ment el választani vasárnap a jogosultak több mint ötven százaléka, hogy egyetlen érdemi vitát nem hallhatott, még vázlatos képe is alig lehetett a közhelyes marketing szövegeken túl arról, mire számíthat a következő öt esztendőben Traian Băsescu utódjától.

Az első forduló eredményének ismertté válása után majd minden kezdődik előlről, csak kevesebb szereplővel. Vezet ugyan tíz százalékkal a miniszterelnök, de Szeben polgármesterének feltehetően több a tartaléka. S ami a legfurcsább, egyelőre nem láttunk csalódott kandidálót. Mire e sorokat olvassák, már javában kötetnek az alkuk, számolgatnak a kampánystábok: hogyan lehet valahogy elérni az ötven százalékot. Micsoda dráma lesz, ha tizedszázalékok döntenek 16-án.

Nem újdonság: ismét felértékelődhetnek a magyar szavazatok, a mérleg nyelvének elbillentésére alkalmas négy-öt százaléknyi erő sokat érhet. Ha mégis lesznek érdemi viták, kíváncsian várjuk, milyen ajánlatokat tesz, milyen üzeneteket fogalmaz meg a két talpon maradt politikus. Persze, ahogy választást nem közvéleménykutatással kell nyerni, a jövőnk sem azon múlik, mi hangzik majd el a kampányhajrában. Ne mondjuk azt, hogy a kisebbik rosszat válasszuk, aki valamelyik politikust alkalmasabbnak gondolja, szavazzon rá, aki nem tud dönteni, ennek az opciónak a kifejezésére is megvannak a demokratikus eszközök.

Román választás, európai sorállással

A papírforma érvényesült a romániai államfőválasztás első fordulójában: Victor Ponta és Klaus Johannis csap össze a november 16-ai második fordulóban. Az RMDSZ számára az most a tét, hogy melyik jelölt támogatására buzdítsa szavazótáborát. CSEKE PÉTER TAMÁS összefoglalója.

Victor Ponta szociáldemokrata miniszterelnök és Klaus Johannis, a Keresztény-liberális Szövetség (ACL) államfőjelöltje került az elnökválasztás november 16-ai második fordulójába a vasárnapi voksolás lezárása után közzétett exit poll becslések szerint. A további sorrend az *Erdélyi Riport* lapzártájakor még kérdéses volt: a harmadik helyért a felmérésekben nagy volt a „tolongás”, de a közzétett becslések közül az valószínűsíthető, hogy a kormányfő szövetségese, Călin Popescu Tăriceanu szenátusi elnök végzett a harmadik helyen 6 százalékos körüli eredménnyel, míg a távozó Traian Băsescu államfő által támogatott Elena Udrea, a Népi Mozgalom Párt (PMP) elnökét a szavazók 5-6 százaléka, Monica Macovei független jelöltet pedig a voksolók 4-6 százaléka támogatta. A választási részvétel 52,31 százalékos volt, egy százalé-

Bármelyik exit poll felmérés azt jelzi, hogy megerősödött a szövetség és a választók közötti kötelék

Kelemen Hunor csapata körében a vasárnap esti eredményvárón Kolozsváron

FOTÓ: RMDSZ

kal kevesebb az öt évvel ezelőtti elnökválasztáson jegyzett aránynál.

Több közvélemény-kutató cég készített exit pollt az országos hírtelevíziók számára: ezek mindegyikénél Ponta végzett az élen a leadott voksok 38,2-41,5 százalékaival, a második helyre került ACL-jelölt támogatottságát 31-32,1 százalék közöttire becsülik. Kelemen Hunor RMDSZ-elnök a 14 jelölt közül a hatodik helyen szerepel az exit pollokban 3,5-4,3 százalék körüli eredménnyel, míg Szilágyi Zsolt, az Erdélyi Magyar Néppárt (EMNP) államfőjelöltjének országos támogatottsága a becslések szerint 0,5-0,7 százalékra tehető. Még vasárnap este lejöttek azonban a Csík területi RMDSZ párhuzamos szavazatszámítás első eredményei, amelyek szerint Kelemen 90-10 százalékban verte Szilágyit.

Az RMDSZ elnöke jónak ítélte azokat az eredményeket, amelyeket a vasárnapi választás exit poll felmérései jeleztek számára. A politikus az urnazárás után úgy értékelte, hogy sikerült eljuttatni az RMDSZ üzenetét a választókhöz. Megjegyezte: olyan településeken is kapott szavazatot, ahol nem élnek magyarok, ez azt jelenti, hogy hiteles programmal állt a társadalom elé. A program ismerte-

tése, népszerűsítése folytatódik. Az RMDSZ az elkövetkező napokban dönt arról, mit tanácsol választóinak a második fordulóra – tette hozzá a szervezet elnöke. „Bármelyik exit poll felmérés azt jelzi, hogy megerősödött a szövetség és a választók közötti kötelék” – jelentette ki. Úgy vélte, a szavazók a szövetség erejét, hátterét biztosítják a munka folytatásához. Újságírói kérdésre elmondta, komoly elemzéseket végeznek a következő napokban, ezt követően nyilatkoznak arról, kit támogatnak a második fordulóban.

Szilágyi Zsolt nem kívánta kommentálni a közvélemény-kutató társaságok által mért támogatottságát. Hozzátette, ha egyetlen szavazatot sem kapott volna, akkor is érdemes volt elindulnia a választási versenyben, hiszen ez adott lehetőséget a romániai történelmi régiók autonómiájáról szóló programjuk bemutatására.

Az itthon nagyobb szabálytalanságok nélkül lezajlott voksolást beárnyékolta, hogy a rossz szervezés miatt a nyugat-európai fővárosokban hosszú sorok alakultak ki, botrányos jelenetek, ami miatt többen, köztük a távozó államfő a külügyminiszter leváltását követelte.

PER-patvar újratöltve

Az autonómia ügyének elárulásával vádolta meg a kampányhajrában ellenzéke az RMDSZ-t, mert képviselői az időközben letartóztatott Viorel Hrebenciuc által bejegyzett egyesület közvetítésével ültek tárgyalóasztalhoz román politikusokkal. CSEKE PÉTER TAMÁS annak járt utána, mi történt a zárt ajtók mögött Brassópojánán.

Újabb „Neptun-veszélyt” (lásd *keretes írásunkat*) kiáltott az RMDSZ ellenzéke amiatt, hogy a szövetség képviselői amerikai közvetítéssel idén kétszer is tárgyaltak román parlamenti pártok politikusaival a Székelyföld jövőjéről és a román-magyar párbeszéd lehetőségeiről. Az Erdélyi Magyar Néppárt (EMPN) eleinte főként azt kifogásolta, hogy őket nem hívták meg az eseményre, ám utóbb a „Neptun-gate” emlegetése durva vádaskodásba csapott át. Az autonómia ügyének elárulásával gyanúsították meg az RMDSZ-t, amikor kiderült, hogy a találkozók kezdeményezője még csak nem is a már a kilencvenes évekből ismert Project on Ethnic Relations (PER) amerikai szervezet, hanem a Bukarestben bejegyzett Friends of Project on Ethnic Relations (FPER) egyesület, amelynek hátterében az a Viorel Hrebenciuc PSD-s politikus áll, akit korrupció gyanújával nemrég őrizetbe vettek az ügyészek. Az EMNP és az államfőjelöltjének kampányoló Székely Nemzeti Tanács ezt az elnökválasztás első fordulójára előtt úgy találta, hogy „bűnszövetség közvetít” az autonómia ügyében a román és a magyar politikusok között.

Tény az, hogy az FPER idén Brassópojánán júniusban és októberben is szervezett kerekasztal-beszélgetést, amelyen magyar és román politikusok mellett amerikai civil szervezetek és az Amerikai Egyesült Államok bukaresti nagykövetségeinek a képviselői vettek részt. Ezek a találkozók nem zajlottak ugyan a nyilvánosság előtt, de nem is voltak titkosak, a kerekasztal-megbeszéléseken pedig az RMDSZ felhatal-

Tamás Sándor és Antal Árpád tájékoztató

„Mivel Románia az Egyesült Államok stratégiai partnere, Romániának és az Egyesült Államoknak egyaránt érdeke, hogy Székelyföld helyzete megnyugtatóan rendeződjék” (Antal Árpád)

mazásával vettek részt a szövetség politikusai. Céljukról – a román többség és a magyar kisebbség közötti viszony új alapokra helyezése – maga Allen Kasso, a PER jogvédő szervezet 2005-ben visszavonult igazgatója számolt be október elején egy sepsiszentgyörgyi sajtótájékoztatón. Nem árult el azonban részleteket arról, kik vettek részt és milyen kérdések kerültek terítékre ezen a találkozón.

Mit kértek Antal Árpádék? A tárgyalásokról október végén az RMDSZ két székelyföldi politikusa, Antal Árpád sepsiszentgyörgyi polgármester és Tamás Sándor háromszéki tanácselnök rántotta le részben a leplet, amikor a kampányhajrájában a „Neptun-veszély” emlegetése egyre inkább sajtótéma lett. Úgy döntöttek, nyilvánosság elé állva ismertetik a sajtó képviselőivel is azokat a prezentációkat, amelyeket a FPER által szervezett két kerekasztal-megbeszélésen is bemutatnak. Közölték, tudomásuk szerint a tárgyalásokra meghívott politikusokat „az amerikaiak vá-

lasztották ki”, neveket azonban ők sem említettek.

A prezentációban többek között a székelyek önrendelkezésének a hagyományait, és az erdélyi románok 1918-as gyulafehérvári nyilatkozatban tett vállalásait ismertették, tíz pontban foglalva össze a közösségi igényeket. Azt kérték, a magyar nyelv legyen regionális hivatalos nyelv Székelyföldön, a székely zászlót fogadják el Székelyföld regionális szimbólumaként, hozzák létre a Székelyföld fejlesztési régiót, kapjon területi és pénzügyi autonómiát Székelyföld, legyen teljes körű a decentralizáció, vezessék be az etnikai arányosság elvét az igazságszolgáltatás, a katonaság, a belügyminisztérium, a csendőrség és a rendőrség székelyföldi egységeiben, a régió maga gazdálkodhasson ásványkincseivel, jöjjön létre a régióban állami finanszírozású magyar egyetem, az állam támogassa a kétnyelvűséget, továbbá vezessen át autópálya Székelyföldön.

A székelyföldi politikusok hangsúlyozták, a székelyek nem szakadáro-
▶

▶ Árpád arra figyelmeztetett, hogy a térségben megerősödött az orosz politikai befolyás, Moszkva fegyverként használja az Európai Unióban élő kisebbségek frusztrációját a saját expanziós törekvései érdekében. „Mivel Románia az Egyesült Államok stratégiai partnere, Romániának és az Egyesült Államoknak egyaránt érdeke az, hogy Székelyföld helyzete megnyugtatóan rendeződjék, a tét ugyanis a térség stabilitása” – érvelt a polgármester.

Tamás: savanyú a szőlő az EMNP-nek Amikor nyilvánosságra került, hogy a találkozót nem a PER, hanem egy Romániában bejegyzett egyesület kezdeményezte, amelynek háttérében az időközben rács mögé került Viorel Hrebenciuc áll, Antal Árpád és Tamás Sándor ismét a sajtó elé állt. Közölték: számukra a legfontosabb, hogy minden fórumon az autonómiát képviseljék. Tamás szerint elvesztették arányérzéküket azok, akik most bünszövegetet, árulást kiáltanak. Emlékeztetett, a brassópojánai román-magyar tárgyalások első hírére egyesek még azért panaszkodtak, hogy őket nem hívták meg. Kijelentette: a meghívottak személye nem rajtuk múlott, s a mostani támadások annak tulajdoníthatók, hogy egyesek számára „savanyú a szőlő”.

Antal Árpád emlékeztetett: nem tartották titokban, hogy részt vettek a tárgyalásokon, és azt se, miről tárgyaltak. Rámutatott: őket Allen Kassof hívta meg a beszélgetésekre, aki elmondta, közvetíteni akar a magyarok és románok között. A polgármester szerint nem volt hiba részt venni a pojánai találkozók, azt viszont nem áll módjukban ellenőrizni, hogy ki áll a tárgyalásokat szervezők mögött: „az amerikai titkosszolgálatok, a NATO, vagy amerikai külügy”.

Vezető román politikusok vettek részt A két brassópojánai találkozón Ambrus Attila, a Brassói Lapok hetilap igazgatója is jelen volt. A találkozók visszhangjáról, Viorel Hrebenciuc „leleplezéséről” az Erdélyi Riportnak elmondta, megütközve tapasztalta, hogy sokan az erdélyi magyar újságírók közül is bünszövegetnek titulálták a találkozót

A brassópojánai találkozón bemutatott prezentáció egyik oldala

Felvetődött, hogy a minden-kori romániai ellenzék soha ne támadja a hatalmat a magyar kártyával, ne legyen a romániai magyarok helyzete kampánytéma

What do the Szeklers want?

1. Hungarian to be the second official language in Szeklerland, alongside Romanian
2. Establishing the territorial and fiscal Autonomy of Szeklerland
3. Accepting the Szekler flag as Szeklerland's regional symbol
4. Establishing the Szeklerland Development Region
5. Full decentralization

megszervező személyeket. „Azért egy újságírónak illene tudnia, hogy valaki akkor lesz egy bünszövegetet tagja, ha a bűncselekményeket jogerős bírósági ítélet is megállapítja” – fogalmazott.

Megtudtuk: a tárgyalásokon a Dan Diaconescu Néppárt kivételével valamennyi parlamenti párt „legmagasabb szintű” képviselői voltak jelen, köztük a kezdeményező, Viorel Hrebenciuc volt képviselőházi frakcióvezető is. A többi résztvevő nevét azonban Ambrus nem árulta el. „A többiek is ismert, vezető politikusok, de nem szívesen mondom neveket. Arra kérték az újságírókat, ne írják le, ki és mit mondott ezeken a találkozók. Kényes kérdések kerültek terítékre. A szervezők azt próbálják

elérni, hogy a résztvevők bátran vállalják a véleményüket ezeken a találkozók, ne tartsanak attól, hogy ha álláspontjuk kiszivárog, rossz pontokat szereznek a választók szemében” – magyarázta.

Nem titkolták, hogy ez nem a PER Beszámolója szerint már a kezdetektől világos volt, hogy a román-magyar dialógust ezúttal nem a PER, hanem egy új szervezet, a FPER bonyolítja le. „Ez nem volt újdonság, már az első találkozón bejelentették” – magyarázta. Mint mondta, az első találkozó egyfajta „átvezetés” volt a régi egyesületről az újra. Ennek első felét a PER bemutatásának, eredményei és eredménytelenségei ismertetésének szentelték. „Elhang-

Kelemen Hunor spekulációt emleget

Kelemen Hunor spekulációnak tartja, hogy pénzmosással és szervezett bűnözői csoport létrehozásával gyanúsított személyek állnak a román-magyar párbeszédet szorgalmazó Friends of The Project on Ethnic Relations háttérében. Kolozsvári sajtótájékoztatóján az RMDSZ elnöke újságírói kérdésre fontosnak nevezte, hogy a brassópojánai tárgyalásokon a szövetség képviselői kifejtették álláspontjukat, amely ez által az Egyesült Államok bukaresti nagykövetségének képviselőin keresztül a washingtoni adminisztrációhoz is eljut. Egyúttal reményét fejezte ki, hogy hamarosan a pártelnökök szintjén is tárgyalási forduló következik. „A többi spekuláció, amiben én nem vagyok jó, ebben önök sokkal jobbak” – mondta az újságíróknak Kelemen Hunor.

zott, hogy az annak idején beindított tárgyalási folyamat milyen konkrét eredményeket hozott, és mi az, amit nem sikerült elérni. A mai napig nem biztosított például az anyanyelvhasználat az igazságszolgáltatásban, pedig annak idején a felek meg egyeztek abban, hogy ez megvalósul” – részletezte a *Brassói Lapok* főszerkesztője.

Tájékoztatása szerint az első találkozó második felében azt is megindokolták a szervezők, miért van szükség a dialógus folytatására: a román és a magyar politikusok pragmatikus kérdésekről már nem tárgyalnak, és annak ellenére, hogy az RMDSZ kormányon van, a valós problémákról és megoldásukról nem folynak egyeztetések. „Valahogy úgy tűnt, a magyar kérések nem jelennek elég nyilvánvalóan a román kormánypártok előtt, ezért ezeket nem is veszik figyelembe” – idézte fel az első találkozókon elhangzottakat.

Ambrus elmondta, arról sem az első, sem a második találkozón nem hangzottak el részletek, hol jegyezték be a román-magyar tárgyalásokat közvetítő új szervezetet. Allen Kassof, a PER volt elnöke közölte, nem ő fogja ezeket a tárgyalásokat vezetni, hanem Larry Watts biztonságpolitikai szakértő, aki a PER korábbi titkára volt.

Mit mondtak a román politikusok?

Arról, hogy miként viszonyultak a találkozókra részt vevő román politikusok az RMDSZ képviselői által felvetett kérdésekre, többek közt az autonómia-elképzelésekre, Ambrus elmondta: nagyjából mind egyetértettek azzal, hogy a romániai magyar közösség elvárásainak legnagyobb része nem túlzott. „De azt mondták: az RMDSZ-nek számolnia kell azzal, hogy nekik ezeket a saját választóiknak is be kell adagolniuk, és ez nem megy könnyen. Azt is kérték, hogy néhány elvárásán valamelyest csökkentsen a magyar közösség, mert akkor könnyebb lesz elfogadtatni a román közvéleménnyel” – mondta Ambrus. A székelyföldi autonómia-statútummal kapcsolatban azt mondták: egyszerűbb lenne, ha a jogszabályt nem autonómia-törvénytervezet néven fogadnák

el, hanem tartalmát belefoglalnák több más törvénybe. „Egész konkrétan arról is beszéltek, hogy a decentralizációs törvény tartalmazza például a regionális nyelvhasználat szabályozását a különleges helyzetű régiókban. Tartalmazzon egy olyan kitélt, hogy a magyar nyelv Hargita és Kovászna megyében egyenrangú a románnyal. Ennek megvalósításához ebben a törvényben pénzforrásokat is lehet csatolni, például tolmácsok biztosítására. Azt azonban a román parlament nem fogja megszavazni, hogy a magyar is hivatalos nyelv legyen az országban” – idézte fel az elhangzottakat.

A második találkozón felvetődött az a javaslat is, hogy a mindenkori romániai ellenzék ne támadja a hatalmat a magyar kártyával, ne legyen a romániai magyarok helyzete kampánytéma. A javaslat alapja az volt, hogy emiatt nem lehet a kisebbségi kérdésben előrelépni: bárkivel is kormányoz az RMDSZ, az ellenzék előbb-utóbb emiatt támadja a kormányt. Az is elhangzott, hogy a romániai elnökválasztás után ismét létre kellene hozni egy román-magyar tárgyalóbizottságot. Ambrus emlékeztetett arra, hogy ehhez hasonló

Ha valóban erős amerikai akarat áll a FPER által kezdeményezett párbeszéd-sorozat mögött, akkor megpróbálják Hrebenciuc utódját megkeresni a dialógus folytatásához

testület már működött 1993 és 2003 között, a PER kezdeményezésére. A bizottság annak idején rendszeresen áttekintette a megoldásra váró kérdéseket a kisebbségi jogok terén. Nem szimbolikus politizálással, ideológiákkal foglalkoztak, hanem konkrét problémákkal. Ambrus felidézte: a bizottságban az RMDSZ 2003-ban több ezer magyar hallgatói helyet kért a kolozsvári BBTE-n. „Erre akkor az volt a válasz, hogy több ezer helyet nem lehet, de kezdjük el 300-zal, és évről évre növeljük. Ma már tényleg több ezer egyetemista tanul magyarul Kolozsváron” – illusztrálta a tárgyalóbizottság létrehozásának hasznát Ambrus.

Hrebenciuc kulcsfigura volt

A második találkozó után abban állapodtak meg a felek, hogy februárban folytatják a párbeszédet, ennek a nyelvhasználat lenne a központi témája. Ambrus azonban attól tart, hogy a legutóbbi fejlemények – Hrebenciuc letartóztatása, a résztvevő RMDSZ-es politikusok leárulózása – miatt már nem lesz folytatás. Szerinte a román politikusok is érzik, hogy most már figyelnek rájuk, ezért óvatosabbak, visszafogottabbak lesznek.

Ambrus hangsúlyozta, hogy Hrebenciuc tekintélyének nagy szerepe volt a román-magyar dialógus ebben a formában történő újjáélesztésében. „Egy asztalhoz tudta ültetni az ellenzéki és a kormánypárti román politikusokat. Ha előzetesen marad, kell találni egy másik olyan személyiséget, akinek van akkora tárgyalói tapasztalata, hogy le tudja egy asztalhoz ültetni a román pártok képviselőit” – magyarázta kollégánk, aki szerint ebben a folyamatban nem is a román-magyar párbeszéd jelenti a nehézséget, hanem a hatalom-ellenzék dialógusának tető alá hozása.

Ambrus szerint ki fog derülni az, hogy áll-e erős amerikai akarat a FPER által kezdeményezett párbeszéd-sorozat mögött. „Ha igen, akkor megpróbálják Hrebenciuc utódját megkeresni a dialógus folytatásához. Ha még júniusban sem folytatódna a találkozók, azt jelenti, ez Hrebenciucnak volt a kezdeményezése, amelyhez megszerzett valami amerikai támogatást”.

A neptuni tárgyalások

1993-ban az RMDSZ három politikusa (Borbély László, Frunda György és Tokay György – *lásd fotó*) az amerikai Project on Ethnic Relations közvetítésével, a tengerparti Neptun üdülőhelyen, az akkori RMDSZ-vezetés felhatalmazása nélkül ült le tárgyalni a román kormánypárti képviselőkkel kisebbségvédelmi kérdésekről. A „Neptun-ügy” megosztotta az addig egységesen fellépő erdélyi magyar érdekképviseletet. Az RMDSZ vezető politikusai a román-magyar kiegyezés első lépésének, a szövetség belső ellenzéke pedig – mely azóta két pártot is alapított – a magyar érdek elárulásának tekintette a Neptunban kötött megállapodást.

Másképpen románul, Gopóval

Három éve indult be az iskolai román nyelvoktatást segíteni hivatott Gopó Klub Kolozsváron. A civil kezdeményezés elemi osztályos gyerekeknek és pedagógusoknak szól, olyan alternatív módszereket kínálva fel, amelyek hiányoznak a hivatalos oktatásból. KUSTÁN MAGYARI ATTILA a klub alapítóját, GERGELY ANDREÁT kérdezte ezekről a módszerekről, a nyelvtanulás akadályairól, terveikről.

Gergely Andrea
hasznos
„kollégájával”,
Gopóval oktat

Hogyan, milyen megfontolásból indult újtára a Gopó Klub?

A tevékenységünk kísérleti projektként indult három évvel ezelőtt, hogy kiegészítsük az iskolai oktatást, mert éreztem, hogy alkalmat kell adni a gyerekeknek a román nyelv, mint kommunikációs eszköz használatára. Amikor az iskolai tanórák utáni nyelvkurzust működtetni kezdtem, azt vettem észre, hogy a gyerekeknek szánt kiegészítő foglalkozás újabb pszichés terhet jelent. Így menet közben hihetetlenül fontos szerepet kapott a bábu, amelyhez beszélniük kellett. Róla neveztük el később a klubot. Egy új tanulási technikát, nyelvelsajátítási attitűdöt

Gopó annyira makacs, hogy nem hajlandó megtanulni magyarul, viszont egy rém vicces figura, aki bevonja a csapatot egy élet-helyzetbe

igyekszem átadni a kis „klienseimnek”, mert úgy érzem, erre szükség van. Magam német szakos tanár vagyok, itthon és külföldön tanítottam ezt a nyelvet, mára azonban nem vagyok a rendszerben.

Honnan verbuválta az első „klienseket”?

Az első lépésben utánajártam a baráti körömben és a pedagógus kollégák között, hogy volna-e kereslet egy ilyen projektre. Rájöttem arra, hogy nem csak én fogalmazom meg ezt a problémát, valóban létezik, hogy a gyerekek tanulják a románt, de főleg a mindennapi beszélgetést nem gyakorlóknál érződik, hogy módszertanilag nem a leghatékonyabban sajátítják el a nyelvet. Évközben meghirdettem iskolákban, szülői közösségekben ezt a lehetőségeket, és összeálltak a csoportok, külön az előkészítősek, elsősök stb.

Eleinte hetente két alkalommal, majd egyszer egy héten találkoztunk, de mivel egyre többen jelentkeztek, ezért havonta egyszer kerültek sorra a csoportok, de akkor négy napon át, intenzíven tanultunk.

Mit kell tudni a főszereplőről, a névadó Gopóról?

Ő az, akit a találkozások során bemutatok a gyerekeknek, aki a mindenkori román beszélőt személyesíti meg. Gopó annyira makacs, hogy nem hajlandó megtanulni magyarul, viszont egy rém vicces figura, aki bevonja a csapatot egy élethelyzetbe. Ilyenkor nem csak beszélni kell vele, hanem fülelni is arra, hogy mit mond. A gyerekeket rá kell vezetnünk arra, hogy a szavak megtanulásán és mondatok összetevésén túl nyitott füllel járjanak, figyeljenek arra, hogy mit mondanak mások, mert az anyanyelvüket is így sajátították el.

Van-e egyáltalán idő arra a tanterv mentén, hogy ezeket a módszereket beépíthessék az iskola hétköznapijaiba?

Nemrég éppen ennek kapcsán tettem egy lépést: a gyerekek helyett ezúttal pedagógusokat hívtam meg, hogy az eddigi elemeket és technikákat, valamint az összegyűlt oktató-csomagot átadhassam nekik, és beépíthessék az iskolai folyamatokba. Azt képviselem nyelvoktató szakemberként, hogy nem tankönyvet kell oktatni, mert a tankönyv egy nélkülözhetetlen eszköz, de segédanyag. A német nyelvoktatás területén is sok helyről lehet új tu-

Látogatóban Gopónál

Mivel egy ideig nem volna alkalmunk betekintést nyerni egy klubtevékenységbe, Gergely Andrea egyik tanítónő ismerősét látogatjuk meg. Az ide járó kicsik már ismerik Gopót, aki rögtön elő is kerül és szóba elegyedik velük. Az Andrea köré gyűlő gyerekek bátran beszélgetnek vele, a rögtönzött téma a november elsejei világítás. Akinek eszébe jutnak a szavak, megszólal, mások gondolkodnak, vagy ha halkán szólalnak meg, attól tartva, hogy tévedtek, Gopó a füléhez teszi a kezét, és így hangosan megismétlik a mondatot. Egy kislány azt szeretné elmondani románul, hogy ő nem megy világítani, egy kis segítséggel sikerül is neki. Szemmel láthatóan kedvelik Gopót, aki barátságos, megértő, és valóban a mindennapi beszélgetést erősíti, nem csak a szavak külön elsajátítását, az anyag befűlését. Azzal a meggyőződéssel búcsúzom el tőlük, hogy ha lett volna a közelemben egy Gopó, aki ilyen segítőkész, akkor nem szótáraznék vagy telefonálnék segítségért a mai napig, amikor nem ismerek egy hétköznapi kifejezést.

Milyen haszna van annak, ha a gyerekek magabiztosabban, könnyebben tanulnak meg románul?

Szülők jelezték vissza, hogy a klubtevékenységek után a gyerek mer megszólalni, el tudja képzelni azt, és tesz is azért, hogy egy románul beszélő gyerekkel váltson pár szót. El meri képzelni, hogy ez valóságos esemény, nem rajta kívül van, amibe ímmel-ámmal be kellett lépnie. Azok a technikák is hatnak, amiket ez a foglalkozás kialakított és használhatóvá tett a pedagógusok számára. Elmondják, hogy más reakciókat vált ki a gyerekből, ha a nyelvi struktúrákat mozgással sajátítják el: használjuk például a tükrös-akciókat, a „eu mă joc”, „tu te joci” kifejezéseket nem csak kiteszük a falra, hanem gesztusrendszerre építjük. A tanítónak bizonyos gesztusok következetes használatával kell rásegítenie a gyereket a szorongásmentes beszélgetésre: ha a gyerek azt akarja mondani, hogy „eu mă joc”, de ebből kimarad a „mă”, akkor a tanítónője magára mutat, vagy felmutatja a tükröt, és a gyerek önmagát javítja ki.

Hogyan tovább?

Úgy gondolom, hogy mint pedagógus, keresnem kell a diverzitást, előnyömré és a tanítványok előnyére szolgál, ha tudok sokféle jó gyakorlatról, ami a szakmámba vág. Amikor először említettem egy szakmai körön, hogy álmodom egy portálról, amely az általános osztályokat tanító pedagógusok román oktatásához gyűjtene össze nyelvtanítási szempontokat, javaslatokat, módszertani technikákat, hatékony stratégiákat, funkcionális ötleteket, konkrét sikertörténeteket, ehhez kapcsolódó feladatlapokat, vagy videók megosztását, lehetőséget a fórumbeszélgetésre, akkor kiderült, ez sokaknak igénye, de általában nem terjed túl egy iskola helyi katedráján. Lehet, nagy fába vágtam a fejszét, de egyelőre hiszek abban, hogy a törekvést támogatni fogják és mások igyekezete is konkretizálódik, a közös cél egybeszerkeszt és egymás számára elérhetővé tesszük az úgynevezett „best practice” forrásokat, azaz a legjobb megoldásokat.

dást beépíteni, és mivel a gyerekek sem ugyanazok évről-évre, nem is tudnánk ugyanazt legyártani minden osztályközösségekben. Az elvárásokat szem előtt kell tartani persze, de a folyamatos átalakítás mellett is teljesíteni lehet ezeket.

Mi az, amit átvehetnek a pedagógusok a Gopó Klub tevékenységéből?

Az a pedagógus, aki felteszi magának a lényegi kérdést, hogy amit ő szeretne tanítani, milyen életszerű kommunikációs helyzetben hangzik el, kiválaszthatja, mi a legrelevánsabb a gyerekcsoport számára, és szimulálhat egy helyzetet. Ebben a bábunak nem maszkota-szerepe van, nem csak végigkíséri a román órákat, mert ez játékos dolog, hanem beszélhet a bábuval, akire fülelhetnek a gyerekek, akit megszólíthatnak. A gyerekeknek beszéd-élményük kell

Szülők jelezték: a gyerek már meg mer szólalni románul

Valami rosszul történik menet közben, ha kilenc-tíz éves átlaggal végzem a román tantárgyat, és a fogászaton még is vért izzadok, mert nem tudom tökéletesen elmondani a problémám

legyen, és utána lehet rendszerezni, rögzíteni. Ez a megközelítés picit megváltoztatja a módszertani dolgokat is: az a mondat, hogy „aceasta este o masă”, nem reális, viszont ezt fogja mondani a gyerek, és nem tud mit kezdeni azzal, hogy „ia scaunul și pune în colț”. Ha ő egyszer hallja ezeket a szavakat, könnyebben tud visszakövetkeztetni. Nyilván számos rutinszerű dologra van szükség: a feladatlapra, a képanyagra stb., mindössze napi tíz-tizenöt perc újítást igényelve.

Miért félnek idegen nyelven megszólalni az emberek?

Ha az önéletrajzomba beírom, hogy a román, angol és német nyelvtudásom milyen szintű, akkor egyforma szinteket jelölnék meg, mégis a román nyelv esetén aktuális csak, hogy attól tartok, akcentussal, helytelenül mondok-e valamit, kijavítom-e magam néha. Merem azt is állítani, hogy valami rosszul történik menet közben, ha kilenc-tíz éves átlaggal végzem a román tantárgyat, és a fogászaton még is vért izzadok, mert nem tudom tökéletesen elmondani a problémám. Ha nyugodtan mondhatnám magyarul is, akkor ez nem volna kérdés – én a kétnyelvű környezetet tartom élhetőnek Erdélyben, de ennek nem látom a realitását.

Meg kell tanítani őket arra, hogy nyitott füllel járjanak

GreCsó Krisztián regényíró, szerkesztő, publicista

Ha a test meg tud változni, a lélek is átalakul

Legutóbbi nagyváradi látogatása óta írt könyvei fogadtatásáról, azok utóéletéről kérdezte SZILÁGYI ALADÁR a Törzsasztal vendégét. A beszélgetés során felvetődött a kritikáirás napjainkban tapasztalható értékvesztése is.

JavaSolom, beszélgetésünket a végén kezdjük: induljunk ki az olvasótól. Gondolom, nem mindegy számodra a könyveid recepciója. Valahol azt nyilatkozta: „A net, a blogok kíméletlen és jó szemű kritikusi ráncba szedtek. Minden elnagyolt mondatod, félvállról vett szösszeneted évekig keringhet a neten.”

Ebben a kérdésben két dolog is van. Az egyik az az olvasó, aki nem föltétlenül vezet blogot, nem akar véleményt nyilvánítani, csak azaz érdeklődik a könyv iránt, hogy megveszi. A másik a hangját hallató olvasó, aki egy értékelő oldalon ad rá néhány pontot, beikszeli, hogy olvasta, és hogy szereti, vagy nem. Vannak, akik olvasónaplót vezetnek. Az nagyon tanulságos, mert önmagát is fejleszti, tehát azt is láthatja belőle, hogy mennyire értőbb olvasó lesz belőle idővel. Miközben azt hiszi, hogy a könyvről beszél, önmagáról beszél, a véleménye neki tart tükröt. Az biztos, hogy mind a szóbeli megnyilvánulásoknak, mind az írásbelieknek valóban nagy felelőssége van. Azt szokták mondani, az internet nem felejt. És ilyen módon jobban hozzáférhető, mint ami a könyvtárakban kutatómunkát igényel, ami esetleg egy régi folyóiratban lelhető fel. Ahhoz egy kitartó filosz kellett. Ha akkoriban az író elkent egy fél mondatot, az elszállt, a jövő heti újság már elfedte. Most meg örökké lehet idézgetni, örökké visszajöhet, mintha valami állandó élő életmű épülne. Állandóan ott a szembesülés lehetősége. Engem azért gyakorta nyomaszt, különösen akkor, mikor

Attól a pillanattól kezdve, hogy bármi felkerülhet az internetre, az intimitás örökös tévesztésre van ítélve

GreCsó Krisztián a Törzsasztal visszatérő vendégeként

FOTÓK:

TASNÁDI-SÁHY PÉTER

úgy gondolom, azok esetleg nem nyilvánosságnak szánt mondatok. Attól a pillanattól kezdve, hogy bármi felkerülhet az internetre, az intimitás örökös tévesztésre van ítélve.

Ugye, vannak a hivatásos olvasók, az ítések. Felfigyeltem – nem csak a te esetedben – arra, mennyire eltérőek lehetnek a vélemények egy-egy mű becslése tekintetében. Például, ami a Mellettem elférsz című regényedet illeti, vannak, akik azt kifogásolják, amit mások jónak tartanak. Például a regényt indító „én a testemmel szerződést kötöttem” motívumot. Van, aki úgy véli, az olvasót becsaptad, a megelőlegezett erős felütés beteljesületlen marad, más éppen ellenkezőleg, szépen végigvezeti a regényen a szöveget indító impulzust. Miként fordulhat elő az, hogy az értéktételek ennyire szétnyíljanak?

Jó kérdés. Te, akinek akárhány könyve van, és szerkesztőként is rutinos vagy, jól tudod, ez mennyire polarizált volt mindig, mennyire meghatározták a nézőpontok, az érdekek, akár a személyes hangulatok. Lehet, hogy az illető öt év múlva mást írna róla. Én egyetlen dolgot hiányolok, az alaposságot. Annyira kevés energia van a recepcióban most. Ezeket a szövegeket szakmányban kell gyártani, mert a recenzens valami pénzt remél belőle. Nem lehet egy kicsit fölfeszülni a szívárványra, és azt mondani: minden adott könyv egy életmű része, valahonnan valahova tart, változik, átalakul, ráadásul belső feszültségek, belső utalások vannak benne, egy adott új könyv átértelmezi az egész életművet. Még csak remény sincsen arra, hogy ilyesmi előforduljon. Ezt leíró jelleggel mondom, nem kárhoztatva, mert látom a tempót, látom a vállalkozások reménytelenségét. De közben – ezzel párhuzamosan – mintha legalizálva lett volna a felszínesség. Egy picit sem lehet végiggondolni, mi, honnan, hova tart. Az egyik kritika, ugye, elindult, egy motívumot legalább végigvitt, a másik pedig eleve elutasító volt. Most az új könyvemnél látom, a *Megyek utánad*-nál, hogy bár minden korábbi munkám feltűnik benne valahogyan, különösen a *Mellettem elférsz* kulcsjeleneteit értelmezi át, ugyanazon a helyszínen két generációval később más történik, tehát ez a két regény szorosan összekapcsolódik. Egyetlen kritikát olvastam, amelyik ezt észrevette, és kezdett ezzel valamit. A többen láthatóan a kritikus erre az egy könyvre koncentrált. Sokszor láthatóan nem is olvasta a többi... Úgyhogy sajnálom, hogy ilyen felszínséget hozott ez, hogy nincs értéke a kritikának, a sajtótermékek nem becsülik. Ahhoz képest elképesztően sok melót kell beleőlni, napi műfajként azonnal elévül, és

neked, hogy milyen műfaji szabályai vannak. Például nem tűri a vidéki környezetet, ami hozzám a legközelebb áll: a viharsarki paraszti környezetet. Nem tűri a mélynyomort, az öngyilkosságot, a fájdalmas élet pályákat. Mert... szórakoztatnia kell. Happy enddel kell végződnie. Nem tűri a hosszú mondatokat. Ezek mind lektűr-szabályok. Egy jó lektűríró ezeket tudja, szerintem egy jó kritikusnak is illik tudnia, hogy a lektűrnek milyen műfaji szabályai vannak. Ha ezeket mind megnézed, és ismered az én könyveimet, nem hiszem, hogy nekem védekeznem kellene. Szerencsére vannak mostanában is profi lektűrszerzők, jót tesznek ők a magyar irodalomnak. Mert a magyar irodalom nem az e-könyv olvasóval és a lektűrrel harcol, hanem a számítógéppel, az okostelefonnal, és azzal a frusztrációval, amiről a minap egy orvos ismerősöm mesélt. A gyereke az egyetlen, aki olvas az osztályban, kiskamaszként próbál ismerkedni csajokkal, és még nem tudott összeszedni egy olyan csajt, aki életében egy könyvet elolvasott volna. Hát ezzel küzd a magyar irodalom, nem a lektűrrel.

Mind a két regényedben van egy izgalmas kettősség, ami a megmódolást illeti. Adott egy személyes vonulat, ami egy érzelmgazdag, emlékező hang, és adott pillanatban megjelenik a második vonulat, amelyik szigorúbb, pontosabb, tárgyyszerűbb, hidegebb, mint az előző. Úgy mond, kitomboltad magad érzelmileg, és akkor jött a ráció.

nincsenek olyan fórumok, ahol egy komolyabb kritika megjelenhetne, nincsenek viták. De azt látom, bár a lapok leértékelték a kritika szerepét – a *Népszabadságban*, a legfontosabb napilapban sincs már könyvkritika –, ezzel együtt, mintha a kritikusok is elkezdtek volna új utakat keresni: nagyszélességekben gondolkodnak. A recepció válságban van, ez magyarázhatja azt, hogy ad hoc értéktételek megint megjelenhetnek – ennyire széttartóak akár.

Azt olvastam tőled, „az nagyon érdekes és felkavaró volt a Mellettem elférsz fogadtatásában, hogy a regény nagyjából háromnegyed évig bujkált, és addig a kritikában elő sem került, hogy ez egy szórakoztató könyv lenne.” Mi az, hogy „háromnegyed évig bujkált”?

Azt, hogy a regényt eleinte éppen olyan tempóval és érdeklődéssel fogadta a szakma és egy szűk olvasótábor, mint a korábbiakat.

Többen – nem egészen jómájúan – megállapították, hogy ez egy „szórakoztató könyv, már a lektűr felé tendál”. Efféle címkéket ragasztottak rád.

Ez is az után történt, hogy a könyv népszerűbb lett. Meg lehet nézni: addig, amíg ez nem történt meg, egy kritika se említette. Amikor népszerű lett, mindegyik fölvetette. Mi történt a kettő között, ami megváltoztatta a recepciót? Ez. Egyébként nekem a lektűrrel, mint műfajjal a világon semmi bajom nincs. Olyannyira nincsen, hogy én becsülöm is, és meg tudom mondani

A gyerek még nem tudott összeszedni egy olyan csajt, aki életében egy könyvet elolvasott volna. Ezzel küzd a magyar irodalom, nem a lektűrrel

Ez egy egész speciális olvasat. Lehetséges, hogy így hullámszik, és ez a kettősség megvan a szövegeimben. Az alanyiság az mindenképpen, én abszolút egy alanyi szerző vagyok. Mindig kacérkodom azzal, hogy nekem mi közöm ehhez a szöveghez, meg annak a világnak, ahonnan én jövök, meg ahova tartok. Az identitásomhoz, a létformámhoz mindig köze van a szövegnek, mindig érzelmileg is érintett vagyok. De való igaz, közben szeretek történetet mesélni. S valahol itt lehet a kettőnek a megoldása, hogy szeretem ezeket a történeteket bevonni a saját búvőkörömbe... Sokkal kevesebb igaz belő-

lük, mint amennyit az olvasók gondolnak, sokkal kevesebb valóságos elem van. Ezt láthatod, meg érezheted te, rutinos olvasóként. Amikor már racionálisan megy tovább a szöveg, akkor valójában elfelejtem azt hazudni, hogy „ehhez nekem közöm van”. A *Mellettem elférsz* esetében egy „becsületes olvasó” száz százalékban azt hiszi, az az én családom története. A *Megyek utánad* pedig az én szerelmi életemnek a története. Teljesen referenciálisan olvassák. De parancsolhatok-e az olvasónak bármit is? Az, hogy amit te belelátasz ezekbe a szövegekbe, vajon miért ez az érzelmi hullámváz, hogyan csavarodik el, mint egy összefonódott varkocs, az már egy kis megpiszkálása a dolgoknak.

Adott a megélt élmény, a megtörtént esemény, ami aztán meg van írva, a valóságnak és a képzeletnek a viszonyában. Engem egyáltalán nem érdekkel, hogy mennyi benne a valóság, mennyi a képzelet szüleménye, hiszen amikor már leírod, akkor már úgysem marad ugyanaz, ugye?

Azonnal mássá válik. A *Megyek utánad*-nál játszom egy narrációs technikával, folyamatosan kiszól egy egyes szám első személyű elbeszélő, hogy „ez én vagyok ám”, de valójában egészen másról mesél. A kettősség, a variációs játék valójában egy célt szolgál, nem arról szól, hogy ez én vagyok-e vagy nem én. Sokszor tapasztalom, hogy a recepció csak ennyit tud vele kezdeni, hogy a szerzőről vagy nem a szerzőről szól. Ez egy egyszerű helyzet: találkozás a fiatalemberrel. Ott van Karinthy szép, korai novellája. A fiatalember számon kéri az idősebb, középkorú énjén, hogy hova lettek a gyerekkori álmai? Nálam visszafelé működik, egy olyan fajta számonkérés zajlik, ahol korábbi ének, korábbi stációk, lelki helyzetek vizsgálata közben azt mondja egy érettebb, megváltozott személyiség, hogy vajon miért viselkedett ez a fiatalember úgy, ahogy? Mi közöm nekem ahhoz, amit ő akkor gondolt, érzett? Ha a test meg tud változni – ahogyan azt a *Mellettem elférsz*-ben próbáltam elképzelni –, a lélek is valahogy átalakul. És ebben az átalakulásban másképp rendez-

ződnek el az erők, mint a mágneses térben a polaritás megváltozásakor a fémforgácsok. Korosodó hősöm kérdezi: létezik, hogy ez én voltam, ezt érezhettem? Ez a játék egyfajta számonkérődsdi.

A második regény, a Megyek utánad lineárisabb. Hét női szereplője van, nyomom követhető a kapcsolatok létrejötte, lezajlása, véget érése, ami pedig a Mellettem elférsz-et illeti, annak három férfi főszereplője van, három rokon, ott bonyolultabb viszonyok jelentkeznek. Azt hiszem, számodra nem csak a személyiség, a karakter a fontos, a vele kapcsolatos történetek sora, hanem a viszonyrendszereknek a feltérképezése, a próza dramaturgiája is, nem?

Abszolút, nagyon fontos számomra. Ne csak emlegessük a karakter szót örökre, hogy van-e jellemük, vagy nincs a hőseimnek. Az olvasó nem fog ilyen kérdést föltenni. Még lehet, meg se fogalmazza magában, hogy az az adott egyéniség egy bizonyos helyzetben miként reagálna. Tudod, mi történik? Az, hogy egyik este nem azt a könyvet nyitja ki az éjjeliszekrényen, fölé kerül egy másik, utána egy harmadik, egyszer csak leesik oldalra, és nem olvassa tovább. Ennyi. Ez mind azért van, mert nem vonzza be annak a karakternek a világa. Te megfogalmaztad, hogy a viszonyrendszer mind a kettőben fontos, csak egész más drámák jönnek elő. A *Mellettem elférsz* egy három generációs családregény, nagy tabló, nagy drámákkal. Történelmi drámák zajlanak mögötte, azok fedik föl. A *Megyek utánad* minidramák sorozata. Ott az a dráma, hogy megy haza a fiú, és be mer-e csengetni a lányhoz, vagy nem. Nem mérhető a *Mellettem elférsz* drámáihoz meg téteihez, bár egy kiskamasz életében ennél fontosabb nincs. Az is egy dráma, és ott az is eldől, hogy vajon, ha be mer csengetni, akkor belátta-e, hogy ő volt a hibás, hogy mi közük lesz ezután egymáshoz. Szerettem volna egy ilyen nagy tabló után egy egész másfajta könyvet írni, mikrohelyzetekkel, pici tétekkel. De amik adott pillanatban legyőzhetetlenül nagyoknak tűnnek. Arra

törekedtem, hogy egy egész másfajta könyvvel jöjjelek, mert nagy volt rajtam a nyomás, hogy folytassam a *Mellettem elférsz*-t. Egyébként ennek a kettőnek köze van egymáshoz. Úgy képezem, ezek ilyen foltok, amik kicsit egymásra lógnak, mint a foltművészetben. Szeretnék írni egy következő könyvet, ami egy olyan folt legyen, hogy rálógjon a *Mellettem elférsz*-re és a *Megyek utánad*-ra is. Mind a kettőhöz köze legyen.

Ami a Mellettem elférsz utóéletét illeti, abból színpadi mű is született...

Így van, én írtam.

Bécsben mutatták be, azóta Pesten is. Hallottam hírét, hogy Bécsben nagy sikerrel játszották, a pesti fogadtatásáról nincs tudomásom. Az, ami meghökkentett: kiderült, hogy az ausztriai sikernek a hazai sajtóban alig van nyoma. Hogy van ez?

Tényleg elhallgatták... Igyekeztem a pozitív szemléletet megőrizni, azt hangsúlyozni, hogy „Bécsben a hónap legizgalmasabb előadásának választották”. Hihetetlen, mennyi színház vetekedik az osztrák fővárosban, micsoda kínálat van. Hogy ilyen mértékben felfigyeltek rá, az egy csoda, nem indult be könnyen, aztán telt házakkal ment. Akár az angol nyelvű színházi világban, a színészek ott is leszerződnek egy adott időszakra, egy-egy darabra, amit két és fél hónapig játszanak folyamatosan, utána már csak a következő évadban lehet elővenni, ha van rá igény. Talán előveszik még, hiszen sikere volt. Nagyon nagy dolog az, hogy egy ilyen nagyszerű bécsi független színház, mint a *Teather Brett* játszik ösbemutatóként egy magyar darabot, magyar rendezővel. És ehhez képest otthon egy mínuszos hírt nem ért meg a kulturális médiumok javarészeiben. Ennek sok oka lehet, van némi „közéleti” is. Azt nem kell mondanom, hogy annyira megosztott a magyar kulturális közélet is, mint immár minden: jobboldali-baloldali óvónők vannak, meg utcaseprők... Hogy is mondjam, ennek a megosztottságnak is volt szerepe benne. Egyébként teltházzal megy a magyarországi előadás is.

Annyira megosztott a magyar kulturális közélet is, mint immár minden: jobboldali-baloldali óvónők vannak, meg utcaseprők

Sütő, a megkerülhetetlen

(M)ilyen gazdagok vagyunk? címmel tartottak kétnapos konferenciát Sütő András életművéről Marosvásárhelyen. A hamarosan könyv formájában is megjelenő előadásokat PARÁSZKA BORÓKA összegezte.

Aligha van fontosabb és nehezebb kulturális vállalkozás ma Marosvásárhelyen, mint a Művészeti Egyetem munkatársai által szervezett, október utolsó hetén zajló Sütő András „műhelykonferencia”. A kétnapos beszélgetéssorozat célja a programismertető szerint „olyan közös beszédter kialakítása, amelyben az életművel kapcsolatos teljesen eltérő vélemények is nyitott – és remélhetően termékeny – szakmai vitában szembesülhetnek”. Az óvatos és diplomatikus felhívószöveg sejteni engedi, mi is a tétje egy ilyen egyeztetésnek. A Sütő-életmű a rendszerváltás előtti és utáni évtizedek kulcsa a társadalmi emlékezet és a kulturális helyzetértékelés szempontjából Erdélyben. Arra azonban, hogy hogyan lehet érvényesen és korszerűen kezelni ezt a hagyatékot, nincs egyértelmű és konszenzusos alapon elfogadott válasza sem az irodalom- sem a társadalomtudományoknak. A Sütő-életmű újraértelmezésére volt néhány kísérlet az elmúlt években, de ezek lezáratlan vitákba, esetenként botrányba fulladtak. Azon a területen, amely az erdélyi közösségi emlékezetben és tudásban Sütőhöz köthető, egyre nagyobb fehér folt tátong, egyre kisebb az esély arra, hogy a hiányosságokat, anakronizmusokat korrigálni lehessen.

Megnyitott kérdések A marosvásárhelyi műhelymunka kockázata tehát nagyon nagy volt. Nem is indult zökkenőmentesen ez az eszmecsere: a meghívott előadók közül különböző személyes, vagy más okok miatt többen visszaléptek, lemondták részvételüket. Sajnos nélkülözni kellett például a Debreceni Egyetem munkatársait (Cs. Nagy Ibolyát, Márkus Bélát), és nem volt jelen Stefano Bottoni sem, akinek kutatásai alapjaiban érintették mind-

Sütő András, lapunknak 2005-ben adott interjúja idején, marosvásárhelyi otthonában

Ez nem csak egy erdélyi magyar életmű, hanem egy romániai magyar hagyaték is, amely sok, máig nem azonosított szállal kötődik a román kultúrához

azt, amit Sütő András rendszerváltás előtti politikai-közéleti szerepéről tudható. Bár a vita a résztvevők távolmaradása miatt nem érintett minden problémát, ennek ellenére elérte célját: kérdések sorát nyitotta meg, körvonalazódott, miért és hogyan érdemes gondozni a jövőben a Sütő-hagyatékot. A megnyitón a Művészeti Egyetem dékánja, Kós Anna azzal ösztönözte a beszélgetést, hogy elengedhetetlen „szakszerű nyomot hagyni nagyjainknak.” Hogy mit jelent a „szakszerűség”, arra különböző válaszokat adott a két napos eszmecsere.

Román párhuzamok Valószínűleg a legnagyobb meglepetést Sorin Crișan, a Művészeti Egyetem rektora okozta, aki román nyelven adott elő Sütő Andrásról, és az életmű román irodalmi párhuzamait kereste, illetve mutatta ki. Az *Anyám könnyű álmot ígér* és az *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* bizonyultak a legfontosabbnak ebben a motívumokat-alaptémák rendszerező értelmezésben, amelyen átütött az érzelmi érintettség, a rácsodálkozás, a filozófiailag megalapozott és megátogatott lelkesé-

dés. Sorin Crișan megértette, hogy mi a fontossága Sütő Andrásnak, azt is megértette, amivel a magyar irodalomtörténet máig adós: ez nem csak egy erdélyi magyar életmű, hanem egy romániai magyar hagyaték is, amely sok, máig nem azonosított szállal kötődik a román kultúrához. És megértette azt is, milyen tétje van annak, hogy román kutató emlékezzen az 1990-es atrocitások magyar író-áldozatára.

„Nem is gondoltam volna azt, hogy Sütő András kötődik a román irodalomhoz is” – reagált a rektor felszólalására Szász László irodalomtörténész, író, aki szerint a konferenciának azt a kánont kell megtalálnia, amibe „beléphet Sütő András”, mert „nem az életmű és a műalkotás értéke változik, hanem a kánon”. Ugyancsak Szász László mondta, Sorin Crișan szavaira reagálva, hogy a Sütő életmű „meghitt mítoszait” nem leépíteni kell, hanem át- és újraépíteni. Ezt a célt igyekezett követni Elek Tibor irodalomtörténész, aki az *Anyám könnyű álmot ígér* értelmezését vissza kívánta venni az általa ideológiai nevezett megközelítésektől, a mű esztétikai

értékeire, például személyességére hívta fel a figyelmet. Ő volt az egyetlen, aki érintette az elmúlt évtizedben zajló Sütő-vitákat, illetve a Sütő életművel kapcsolatban megfogalmazott negatív kritikákat. Igaz ezeket felszínesnek és cáfolhatónak ítélte. Azzal a kritikával kapcsolatban például, hogy Sütő a hetvenes években nem élt az ellenzéki irodalom eszközeivel és lehetőségeivel, megjegyezte, erre a következtetésre csak az jut, aki nem érti, vagy szándékosan félreérti az Anyám könnyű álmot ígér szövegét. Hozzátette ugyanakkor, hogy Sütő András „inkább lantosa, mint kritikusa” volt korának. Az Elek Tibor által megfogalmazott „kritika kritikája” tulajdonképpen megválaszolatlan maradt, mivel azok, akik a kifogásolt értelmezéseket közreadták, nem voltak a konferencia résztvevői. Az egyértelművé vált, hogy az ezredfordulón elhalt viták rendezése nem elodázható, mint ahogy az is, hogy Sütő András viszonya a korabeli irodalmi áramlatokhoz, a kulturális, illetve politikai ellenzéki-séghez csak akkor értékelhető objektíven, ha a teljes romániai kontextust figyelembe veszi az értelmezés. Ez pedig akkor lehetséges – hangzott el a sokszor, több okból ismételt mondat – ha a hagyaték kutathatóvá válik, így az is követhető: mi az, amit például a román irodalomból a szerző ismert, véleményezett. Ez a dimenzió teljességgel feltáratlan. Sütő András, ha csak a róla írt monográfiák, elemzések számát vesszük alapul, sokkal inkább „magyarországi” író, mint erdélyi. Magyarországon ugyanis sokkal intenzívebb figyelem fordult felé az elmúlt évtizedekben, mint Erdélyben. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ne lett volna kulcsfigurája az erdélyi köz- és kulturális életnek. Sokkal inkább a munkásságát érintő reflexiók intenzitását jelzi.

Hogy miért vált Magyarországon fontossá Sütő András a hetvenes-nyolcvanas években, azt szemléletesen megvilágította Kovács Dezső és Jákfalvi Magdolna. A két színházi szakember Sütő András magyarországi bemutatóinak kontextusát ismertette. „Puha, inkább slampos” diktatúrában kerültek színpadra Sütő művei – fogalmazott Kovács Dezső

Sütő András viszonya a korabeli irodalmi áramlatokhoz, a kulturális, politikai ellenzéki-séghez csak akkor értékelhető objektíven, ha a teljes romániai kontextust figyelembe veszi az értelmezés

– aki arra mutatott rá, a politika támogatta bizonyos értelemben ezt a színházi rendszerkritikát, „fényezte magát” ezzel a nyitottságával. Az a különös fordulat, hogy az Erdélyről író, erdélyi Sütő András mégiscsak Magyarországon válik jelentős mértékben értelmezetté, nem egyszeri ebben az életműben. Mit kezdünk például a ténnyel, hogy a protestantizmus nagy drámáiról, karaktereiről író Sütő András kifejezetten távol tartotta magát az egyháztól? Valóban távolságról van-e szó, vagy valamiképp mégiscsak, bűvópatak-ként, kódként – hasonlóan a kisebbségi közösség kódjaihoz – nagyon is jelen van, új tartalmat nyer a protestantizmus? És ha Sütő újraírta a reformáció nagy témáit-alakjait, hogyan reagált erre az egyház? Tartható-e az állítás, hogy a rendszerváltás előtti rezsim ugyanúgy járt el Sütővel, mint ahogyan a református egyház? Szász László részletes, dokumentált előadását nehéz néhány mondatban visszaadni, de ezen a jelzett nyomvonalon is több szempontból újra értelmezhetőek Sütő legfontosabb drámái.

Feledés várja? Ha azonban a Szász után következő felszólaló alapján döntünk arról, hogyan kezeljük a hagyatékot, rövidre zárhatjuk a hasonló dilemmákat. Vida Gábor ugyanis arról olvasott fel tömör, nagyon gondosan felépített szöveget:

miért érezte egyetemista felvételizőként, a nyolcvanas évek végén, reménybeli magyarszakosként Sütő András prózáját olvashatatlanak, és nem folytathatónak? Vida nem viaskodott azzal, hogy megfejtse a Sütő-kódokat, sem a kisebbségit, sem a protestánst. Elutasította a „bővítmények mögötti bravúrkodást”, amely mögött „eltűnik a szerző”. Sütőt a „feledés várja” – mondta a legfrissebb, és méltán sikeres Erdély-regény szerzője – radikális jelzőit rosszállóan fogadta a közönség. „Ennek elment az esze” – hallatszott a közönség soraiból: ez az írói el- és leszámolás volt a Sütő-konferencia legdrámaibb pillanata, amelynek megvolt a maga paradoxona. A Sütő-ellenes, metaforákat, jelzős szerkezeteket elutasító szöveg ugyanis metaforákkal, jelzős szerkezetekkel volt tele, úgy működött, mint egy Sütő-mű.

Hogy lehet ugyanúgy teljesen mást állítani? Hogyan fedhetik el egymást a jelentések? Hogyan lehet szembefordítani saját írói eszközeit a szerzővel? Erre a kérdésre a konferencia második napján Aradi József adott választ, aki a Sütő életmű digitális jelen (nem) létéről, valamint a metaforákból való kilépés lehetlenségéről tartott előadást. Az eszmecsere során az elméleti és praktikus kérdések kiegészítették egymást, bizonyos értelemben össze is kapcsolódtak. Az Aradi által felvetett

digitalizálási problémák-lehetőségek érintették a kérdést, hogy mennyire hozzáférhető ma Sütő András magyar nyelven. Szó esett arról is, hogy a magyar kultúrán kívül mennyire van vagy lehetne jelen ez az életmű. Kuszálék Péter bibliográfusként pedig azzal szembesített: ma még olyasmi is problémát jelent, hogy mi egy-egy Sütő mű pontos címe, hányféle szövegváltozata van a munkáinak. A Sütő-bibliográfia összeállítója összegezte, melyek lennének egy teljes életműkiadás feltételei, és milyen haszna lehetne egy ilyen vállalkozásnak.

A praktikus megfontolásokat újra és újra fölülírták az indulatok, vagy a megoldatlan kérdések. Molnár Gusztáv hosszú és szövevényes ismertetőt tartott Sütő már sokat vitatott 1956-os szerepéről. A dolgozat legalább annyira szólt Sütőről, mint amennyire arról: miért nem közönlhette ezt a tanulmányt a szerző, melyik szerkesztőség, milyen indokkal utasította el. Sütő sokakat érint, sokaknak jelent eszközt ez az életmű, illetve az azzal való foglalkozás az önértelmezéshez, saját helyzetük, múltjuk, jelenük értékeléséhez. Ez derült ki Molnár Gusztáv előadásából csakúgy, mint az előadásokon kívül felszólaló résztvevők mondanivalójából. Ötvös József református esperes személyes emlékeit mondta el arról, miféle vitákat váltottak ki a protestantizmust érintő művek. Bodolai Gyöngyi újságíró, egykori

MIHÁLY LÁSZLÓ FELVÉTELEI

magyarszakos tanár arra emlékeztetett: ezek a művek nem csak irodalomértőkhöz jutottak el, és nem csak irodalomértőkre- és fogyasztókra hatottak. A hetvenes-nyolcvanas években falun idézték, adták kézről-kézre könyveit, vagy éppen tanulták meg, adták elő Sütő András szövegeit.

Összességében kezelhető

Nostalgia, kritika és szakszerűsége törekvő irodalomértés ért össze a konferencia ideje alatt. Számtalan kutatási téma, megoldatlan feladat merült fel. Körvonalazódott az is, hogy ha a szakszerű filológiai munka feltételei nem lesznek adottak, hogyan tűnhet el a köztudatból, vagy sérülhet a rosszul szerkesztet kiadványokban újra megjelenő Sütő-életmű. Felvillant néhány ellentétes szempont is, de a korábbi viták rendezéséig nem jutott el ez az eszmecsere. Mint ahogy az sem dőlt el, pontosan milyen szemlélet, milyen módszertan mentén haladjon a Sütő hagyaték gondozása.

Erre a kérdésre részben Markó Béla adott választ, aki Sütő András közéleti szerepvállalásáról tartott előadást. Személyes emlékek, és nagyon szakszerű, helyenként távolságtartó, kritikus esztétikai, helyenként elismerő közéleti értékelés ért össze. Mert a Sütő-életmű így, összességében kezelhető. A közéleti és az irodalmi pálya nem választható el a politikaitól, – hangsúlyozta Markó. A Sütő-kultusz nem érinthetetlen,

tette hozzá, lehet kritizálni, vagy elutasítani az életmű néhány elemét. Fel kell azonban ismerni ennek a pályának azon részeit, amelyek ma is mintát jelenthetnek, amelyek érvényesek maradtak, vagy amelyek ma is meghatározzák a közösségi önismeretet. Ilyen minta a „normális radikalizmusa”, amely határozott célokhoz is a tárgyalás lehetőségét kereste. És ilyen, mint az a makacsság, amellyel Erdélyhez ragaszkodott.

*

A konferencián elhangzott előadások szövegét a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem hamarosan kötetben jelenteti meg. A műhelymunka valódi sikere az lehet, ha döntés születik a Sütő-hagyaték kutathatóságáról (az is felmerült, olyan irodalmi központ létrehozására van szükség, amilyen a kolozsvári Szabédi-ház), ha csökkennek a társadalmi önismertet fehér foltjai, ha sikerül konszenzusra jutni a Sütő-életmű értelmezésével kapcsolatban, vagy legalább sikerül közelíteni az álláspontokat. Mindehhez most van némi akarat, és némi érdeklődés (a konferencia előadói kívül kisszámú, de kitartó közönség követte az előadásokat), és adott egy életmű, amelyet – akár elfogadjuk, akár elutasítjuk – nem lehet megkerülni. Ott van mindabban, ahogyan magunkról gondolkodunk, és amit magunkról gondolunk Erdélyben.

Fel kell ismerni ennek a pályának azon részeit, amelyek ma is mintát jelenthetnek, amelyek érvényesek maradtak, vagy amelyek ma is meghatározzák a közösségi önismeretet

Kit üt meg a diktátor bokája?

Hetekig találgatta a világ kora őszszel, hogy hová tűnt el Észak-Korea ifjú diktátora. A testes önkényúr előkerült, a helyzet alig változott. ADY ANDRÁS elemzése.

Kim Dzsong Un negyven napra eltűnt, s a nagyvilág növekvő aggodalommal találgatta, mi is történt Észak-Korea szeretett vezetőjével. Az aggodalom kétféjű volt: mi következik, ha előkerül, vagy kik következnek, ha ő nem jelentkezik? A Kim-hiány valós időtartama is zűrös volt, kétes, hogy egy szuperkontrollált országból valósághűen közölnek adatokat, vagy hogy a Kim-képek mindig aktuálisak, ahogy elkészülnek, közlésre kerülnek. Kim, október 14-én jelent meg újra a nyilvánosság előtt, a *Rodong Sinmun* hozta a képeket, amelyeken egy épületkomplexum átadásán „értékes utasításokat” osztogat. Mit is lehetne optimistán írni Északról? A legutóbbi provokációjuk óta (2013. februárja, nukleáris teszt) tizennyolc hónap telt el nagyobb cirkusz nélkül, nem volt nyilvános nukleáris, vagy rakétateszt, Phenjan nem keveredett túl éles szópárbajba Szöullal, sőt: a nomenklatura második embere, Hvang Pjong Szo, meglátogatta az Ázsiai Játékok záróünnepségét (a Játékokon északi sportolók is voltak), találkozott magas rangú déli vezetőkkel. Újra előkerült a két Korea egyesítésének ötlete, Ri Szu Jong külügyminiszter legalább tizenöt éve először épp ezzel rukkolt elő az október eleji ENSZ Közgyűlésen. Csupa premier. Ahogy Kim Dzsong Un eltűnését is annak vették, annak ellenére, hogy Kim elődje is ismert volt média előli eltűnéseiről, igaz, ez nála olyankor sokáig tartott.

Nem puccs, csak ciszta A Kim-elillanás fő szcenáriumai közt szerepelt, hogy jelentős túlsúlya miatt egészségügyi problémái vannak és egy állami temetés is várható. Ez csak azért tűnt éberálmodásnak, mert akkor nem hagyták volna mementónak azt az utolsó képsort, amelyen a kondukátor bicegve, de részt vesz

Komolytalanság az eddigi jelekből a kondukátor báb-szerepére következőt

Az észak-koreai hadsereg női alakulata. Látszólag még mindenki egyszerre lép

egy pártrendezvényen. Ez épp úgy üzenet volt, ahogy egész idő alatt semmi sem szivárgott ki az egészségről, márpedig bizton hazaértek a nyugati orvosok (mert Kim a válogatott ételek, italok, dohányárak mellett ebben a kérdésben is csak a nyugatit szereti), akik ápolták, s a titoktartási kötelezettség dacára kipattant volna a hír. Ott volt az elképzelés, miszerint az ifjú Kimet leváltották, tán megölették a sajátjai (a párt) vagy a húga (Kim Jo dzsong). Végül az egészségügyi (de nem a diabetészes, és nem a sportsérüléssel) verzió nál maradtunk, a jobb boka műtétjére utalnak, a déli hírszerzés szerint egy cisztát kellett eltávolítani. Az egy és fél évnyi nyugalom dacára, s mert a Nagy Utód visszatért, tovább kell figyelni pár álcázhatatlan tényre, s emlékezni a ciklusokra, amelyeket Észak-Korea végigprodukál: gyenge vagyok – segítsen valaki/mindenki; eszelős vagyok, kiszámíthatatlan – vigyázat velem; erősen ütök, ha provokálnak, vagy provokáltatom magam.

Munkában az atomprojekt Léteznek műholdfelvételek: modernizálják, bővítik a rakétabázist, amelyről 2012 végén kilövést végeztek, a komplexum 50 méter magas rakéták

indítására lesz képes, s bár egyelőre Phenjan tán nem rendelkezik ilyen eszközzel, a régebbi verzió indítására tökéletes. A leszerelési tárgyalások témáját képező Jongbjon-telepen folynak a munkálatok, s a képelemzők szerint, a mozgatott anyagmennyiség és csomagolásformák alapján itt centrifuga-telepítés történik. Ha nő az arzenál, növelni kell a dúsírtott uránium mennyiséget is. Ami a mobilis interkontinentális rakétákat (ICBM) illeti: a nyáron rakétamotor-teszteket végeztek, innen a Sohae-bázis kiégett füves területei, a rakéták első lépcsőinek a jelenléte, vagy az arra utaló nyomok, hogy Phenjan már nem tartja megbízhatónak folyékony üzemanyagú rakétáit, és szilárd hajtóanyaggal kísérletezik. Mivel speciális kamionokkal mozgatott ICBM-ekről van szó, ezeket nem lehet feltöltve szállítani, pozícióba helyezés után is minimum egy órára van szükség a feltöltéshez, és addig támadhatóvá válnak, innen a szilárd hajtóanyag szükségé. Mindezek kérdőjelessé teszik a Kim előbukkanása körüli és utáni nyitásnak is felfogható eseményeket.

Veszélyes felívelés Pozitívum, hogy Hvang Pjong Szo, az észak-koreai hadsereg politikai bizottsá-

gának vezetője, és egyben Észak egyik utolsó „régense” – tán főnöke engedékeny állapotát kihasználva – átadta Kim üdvözlését a déli Pak Gun Hje elnöknek, s az is öröndetes, hogy Dél kemény elutasítása az északi vezetők látogatásait illetően enyhült a 2008-óta érvényes szinthez viszonyítva. Ebből azonban komolytalanság a kondukátor bábszerepére következtetni, ahogy az is gyanús, hogy Kim nagybátyjának a kivégzése mindennek az előjátéka lett volna oly értelemben, hogy Hvang Pjong Szo épp helyet taposott magának a csúcson. Az „új” figura lehet éppen királycsináló is, kihagyhatatlan hatalmi másodhegedűs, amennyiben nem épp e hatalom miatt kerül veszélybe az élete. Például szűrheti-színezhethi, hogy mi jut el Kimig, s így befolyásolhatja az attól eredő döntéseket is, minden attól függ, hogy Hvang milyen emberekkel vette körül magát és mennyiben sérülékeny egy ilyen csoport a kondukátort körülvevő más csoportok féltékenysége, konc- és helyharca miatt. Ez nem jelenti, hogy Kimet mozgatni lehet, inkább jelenti, hogy ki lehet játszani adott esetben azon munkamódszerét, hogy a megosztásért egymás ellen mozgatja a különböző hatalmasságokat és szakapparátusukat. Erre a gondolkodásmódra Kim Jong Il, az apa és politikai kiképző révén lehet következtetni. Hogy Hvang Pjong Szo lett közben a hírhedt Szervezés és Irányítás osztályvezetője is? En-

Kim Dzsong Un, az ifjú diktátor tisztjei körében. Nem hallani hírt reformokrak

A túszejtő birodalomhoz kevés megbízható információs feedbackje van a világnak

nek az osztálynak – amelynek egyetlen célja a Kim-rezsim legitimitásának biztosítása –, tett keresztbe sokáig a kivégzett nagybácsi is, így Hvang felívelése akár veszélyes is számára. Két ilyen súlyú intézmény egyetlen kézben? Kim Dzsong Un nem hozta az apja kaliberét, avagy egyelőre nem, hisz még a külföldi neveltetése a meghatározó, hazáját alig ismeri, így kitett az apától örökölt hatalmasságok hajlító erejének. Ám az is igaz, hogy az igazi hatalomgyakorlást lehet helyettesíteni, s ezeket már láttuk működésben az ifi Kimnél: látszólag kapkodó autoriter akciók, gyors irányváltások és a kiszámíthatatlanság kegyetlensége. Mennyire fontos Kim? Elég egy pillantást vetni Jang Il Hun, az Észak Korea – USA szóértésért felelős diplomata PR báj-hadjáratra, melynek mentenie kell a kondukátort a Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) elé citálástól egy EU és Japán, és ENSZ Emberi Jogi Tanács (HRC) határozat alapján. Bár kizárt, hogy Phenjan kiadja bárkinek is Kimet, az amerikai szaksajtó szerint annyira megrémültek a februári, 372 oldalas HRC jelentés miatt, amely Észak kínzás-, éheztetés-, kivégzés-, és láger-politikájáról, rezsim-önfenntartásáról készült, hogy jobbítani akarnak magukon. Annaira, hogy beengednek ENSZ megfigyelőket? S mit figyelhetnek majd meg? Vagy csak a vezért (az ország ikonikus, szimbolikus leképezését) akarják

cicomázni, hogy így a rezsim is partiképesebb legyen? És milyen logikára utal, hogy Hágát elkerülendő, médiatornak Kínát és Kubát kérték fel? Pekinget értem, hisz élet-halál ura Phenjan felett, de a szintén emberjogi gondjairól hírhedt Havanna? A mostani nyitás oka inkább lehet, hogy a tervet, miszerint Dél-Korea kombinált hadseregét teljesen a honi vezetésnek adják, halasztották, s a katonai döntés marad továbbra is Curtis Scaparrotti tábornok kezében. És végül, már csak két amerikait tartanak fogva Koreában, október 21-én, tán munkáseredete-múltja miatt, kiengedték az 56 éves Jeffrey Fowlet, akit hat hónapig vizsgáltak, hogy milyen szubverzív szándékkal hagyott hátra a remetebirodalomban egy Bibliát. Most már „csak” a 46 éves Kenneth Bae hittérítő-kémét és a 24 éves Matthew Millert (az északi börtönkörülmények után kutatott ügyis) kell elengedni. Ergo, lehet tárgyalni, kell közeledni, komolyan vehetőek adott pontig, de nem kell elájulni a gesztusaiktól. A komolyan beteg Bae a börtön és kórház közt ingázik, Matthewt egy hónapja ítélték el hat évre. A túszejtő birodalomhoz kevés megbízható információs feedbackje van a világnak: a legfontosabb a svéd nagykövetség. Ezen keresztül lehet növelni a diplomáciai nyomást, miközben tudni illik: ez a barátkozós fázis, a gyenge vagyok, segítsetek egyik verziója. Kérdés, meddig tart, mennyire kihasználható?

Tündérek költözőben

Zúgnak a vészharangok: a hévízi tündérrózsza több ezer év túlélés után – egy egyedi csiga- és halfajjal egyetemben – eltűnni látszik egyetlen európai élőhelyéről, mert a Pece patakot is tápláló püspökfürdői Szent László tó pocsolyává zsugorodott. Ezt pusztán ökológiai katasztrófa-ként kezelni botorság lenne: geológusok által harminc éve ismert tény, hogy a Félix-, illetve Püspökfürdő termálvizes kútjai lehetnek a következő áldozatok. **TASNÁDI-SÁHY PÉTER** írása.

Nyár óta tervezek utánanézni, mi a helyzet Püspökfürdőn, hisz június közepén több lap is arról cikkezett, az 1931-től elvileg védettséget élvező tündérrózsának végleg befellegzett, mert fő lelőhelyét a Szent László tavat (Lacul cu Nuferi), illetve magát a Pece-patakot tápláló Nagybugyogó-forrás (Ochiul Vechi) végleg elapadni látszik, de valahogy mindig halasztódott a dolog. No, nem azért, mert nem érdekel az egyedülálló ökoszisztéma sorsa, hanem mert nem akaródzott tovább táplálni egyébként is mély hitemet az emberi kapzsiságban és ostobaságban. Mindenszenetek és halottak napja közeledtével aztán úgy érzem, mikor, ha nem most?

Elhallgattatott szakemberek

Először arra gondolok, a terület gondozásáért elvileg felelős Körösvidéki Múzeumtól kérek segítséget, hogy vezessenek körbe a terepen. Telefonálgatásaim során Robert Radu Huza geológushoz irányítanak, aki először találkát ígér nekem,

A rontói hídnál

„Hiába jött fiatalember, a tó kiszáradt, a tündérek pedig készülnek hazaköltözni, alig maradt belőlük pár”

A Szent László tó helye

majd másnap lemondja, mondván a főnöke nyilatkozat stopot rendelt el. Nincs más hátra, egyedül vágok neki a terepszemlének. A Váradról tíz percnyi utat még csak kirándulásnak sem nevezhetem, mármint váradiként, hisz Püspökfürdő, az út másik oldalán található Félixfürdővel egyetemben egyébként komoly turistacélpont. A Google által felkínált első szállásközvetítő honlap azonnal 31 szálláshelyet dob ki a két településen. Gondolom, messze nem sorolja fel az összes lehetőséget, hisz a főútról lekanyarodva az első fél kilométeren vagy 8 panziócskát számolok össze, van amelyik még csak most épül. Mivel nincs szállásra szükségem, továbbhajtok, a buszfordulónál parkolok le, először a térkép által Lacul Venus nevű tavat szeretném megnézni. Közvetlenül egy nagy hotel parkolóján keresztül lehet megközelíteni, pontosabban csak lehetne, ha lenne még tó. Csak egy gátat talállok kerítés mögött, néhány centis vízében néhány tó tündérrózsával. A terület lekerítve jobbra is, balra is, nincs sok látnivaló, indulok visszafelé. A hotel parkolóra nyíló műhelyből zakatolást, és magyar mondatfoszlányokat hallok, kíváncsiságból

odalépek, hogy turistásan megkérdezzem, hol vannak a tündérrózsák, amik miatt idezarándokoltam. A műhelyben serénykedő úriember keserű mosollyal ingatja a fejét: „Hiába jött fiatalember, a tó kiszáradt, a tündérek pedig készülnek hazaköltözni, alig maradt belőlük pár” – mondja, aztán útbaigazít a tó helye felé.

Mesterséges táplálás

A hajdani látogatóknak szóló főbejáratnál – az oda vezető ösvény tele szeméttel – a kapu be van hajtvva, de nincs kiírva, hogy nem szabad bemenni, így besétálok. Szomorú látvány: náddal övezett száraz sár közepén gőzölgő pocsolya, amelyből kiállnak a hajdani látogatóösvény cölöpei, benne még próbálkoznak a sok ezer év alatt kialakult életközösség maradványai: néhány lótusz, pár hal, békák, az iszapban kagylók, csigák. Tudtommal a Gödöllői Egyetem munkatársai segítségével mind a tündérrózsából, mind a bordás homorcsa csigából, illetve szintén egyedülálló Racovița-kele nevű halfajból létezik mesterségesen szaporított állomány akváriumokban, de amint elnézem, nem fognak egyhamar visszaköltözni természetes közegükbe. A pocsolyához földbe süllyesztve tömlő vezet, látszik, a szobányi vízcseke sem maradna fenn mesterséges táplálás nélkül. Egy munkás érkezik, kedvesen jelzi, nem igazán fogadnak látogatókat, jött a tömlőt ellenőrizni. Kérdelem, honnan szedik a vizet, de csak legyint, amint látom, a szomszédos kórházból vezet ide a slag. Körbejárom a szeméttel rendesen megszórt Natura 2000-es területet, a kapuk mindenütt tárva-nyitva. Lejebb is próbálok végigsétálni a Pece mentén, a mederben alig pár centis víz, tele szeméttel, másutt benőtte a bozót. A rontói hídnál, ahol állítólag régen burjánzott a lótusz, most csak szemét van és békanyál, a víz pedig hideg. Az az érzésem, mintha minden őrzendő értékről lemondtak volna. Az illetékesek álláspontja természetesen nem ez. A Prefektúra, illetve a Körösvidéki Múzeum illetékesei érzékelhetően álmatlanul forgolódnak

minden éjjel a lótoszok pusztulását látva, a Bukaresti Egyetem fakultása és a Hidrogeológiai Társaság pedig – az Országos Ásványkincshatóság (ANMR) megbízására – mindenre kiterjedő tanulmányban keresi a megoldást, eredmények 2015 őszére várhatóak.

Debreceni példa Mármint az övök, merthogy a fürdőket ellátó hévíz-rendszer működéséről már 1975-ben született tanulmány, melynek fő állítása, hogy a Félix-, illetve Püspökfürdő alatt fekvő karsztos kőzetek nem rendelkeznek önálló vízkészlettel, hanem jórészt a Nagyváradi vízadó táplálja őket. A hipotézist 1984-ben kísérlettel is igazolták, elvileg minden dokumentum könnyen fellelhető. Mint ahogy a tanulmány készítője, Paál Gábor is, aki 1986 óta Magyarországon él, most már nyugalmazott geológusként, viszont pályájának első két évtizedét ezzel a témával töltötte. Mint az *Erdélyi Riportnak* elmondja, több körülmény is közrejátszott, hogy az egyetem elvégzése után két évvel a megyei tanács 1970-ben alkalmazásba vette geológusként. Ekkor folytak a határ román oldalán a szénhidrogén utáni kutatások, melyek során sok fúrás meddőre sikeredett. Ezeket viszont könnyen át lehetett alakítani termálfúrássá, amikből aztán használatlanul felejtették ki az 50-80 fokos vizek. A megyénél volt abban az időben egy alelnök, aki debreceni látogatásai során tapasztalta, hogy az ottaniak milyen jól hasznosítják a termálfúrást többek között fűtésre, és szeretne volna, hogy Váradon is legyenek hasonló hasznosítások a köztudottan gazdag készletből. Ennek eredményeként, 1971-ben – Romániában

Ennyi maradt a védett tóból, a maradék vizet is mesterségesen pótolják a mederbe

A helyzet már csak azért is aggályos, mert – hivatalosan soha meg nem erősített geológus pletykák szerint – Félix-, illetve Püspökfürdőn száznál is több kutat fúrtak az utóbbi években

Belépni tilos, de a kerítés hiányos
A SZERZŐ FELVÉTELEI

elsőként – a tudóstanatóriumban, a 4004-es számú mélyfúrású kútról elindult a termálfűtésű fűtőrendszer, 12 épületet ellátva. Félixen is ekkor kezdődtek a nagy fejlesztések, 1974-75-ben már hetente jöttek a repülők Skandináviából, de senki sem tudta, mennyi vizet lehet kivenni. Paál úrék, egyik első feladatként, ezt akkoriban perceként 300 literben állapították meg, erre az adatra érdekes módon a Prefektúra is szeretett hivatkozni, csak a vizsgálat többi eredményét felejtik el. Merthogy a geológusok akkor a ma is oly hevesen kutattak földrajzi adottságokkal is 100 százalékgig tisztába kerültek. Keresték a fürdőket tápláló vizek forrását, de nem találták meg, egyetlen magyarázat maradt: a víz a karsztos kőzetekbe alulról, a Pannon medencét (magyarán az Alföldet) a Bihari hegységtől elválasztó bonyolult repedés rendszeren keresztül jut el, méghozzá az is világossá vált számukra, hogy a váradi vízadó rétegekből 2500 méter mélyről. A hő hatására kitáguló víz többek között a fürdők-nél talál természetes kiáramlási utat magának. A váradi vízadó földtanilag a Pannon medencéhez tartozik, de ez nem jelenti, hogy bármi alapja lenne az olyan elrugaskodott feltételezéseknek, hogy mondjuk Debrecenben veszik el a vizet Félixről. „Megjelent pár cikk a *Bihoreanulban*, ahol a Félixfürdői aquapark igazgatója azt nyilatkozta, a magyarországiak lopják a hévizet, de ez egy marhaság, nincs földtani kapcsolat. A váradi vízadónak nagyjából Szentandrás

vonalaiban, egy hatalmas észak-déli törés mentén van a nyugati határa. Ott egy nagyot zökken még mélyebbre a Pannon medence, és a kőzetek is olyanok, amik leszívetelnek. Ha ez nem így lenne, akkor a többihez képest legmagasabban fekvő Félix- és Püspökfürdők kútjaiba nem is lenne honnan víz kerüljön” – meséli Paál úr, aki azóta is követi a sajtóban az ügyet. „A vízadó északi határa nagyjából a városával egyezik, valamivel a Körös vonalán túl fekszik, délen a Sárköz-nél van, keleten pedig a Sebes-Körös medencéjének a határánál. Ezek 30 éve tények. A hajdani megyei tanács minden ilyen irányú kutatásunkat engedélyezte, támogatta, teljes mértékben körbejártuk a témát,” – ismerteti a további geológiai sajtóságokat a szakember. Mint Paál úr rámutat, a tudományosan először általa leírt kapcsolatot már 1860-ban igazolták, Mayer Antal akkori fürdőorvos leírja, hogy egy 1834-es földrengés (érmelléki földrengésként ismeri a szakirodalom), hatására a Püspökfürdőn egy újabb erős forrás keletkezett a tavirózsás tavat tápláló Nagybugyogótól hatvan méterre délre. Ma már annak nyoma sincs, ahogy a tónak is alig.

Igazolt hipotézis Az 1975-ös munkahipotézisből 1984-ben igazolt elmélet lett, Paál úr és munkatársai komoly kísérletre kaptak engedélyt, 28 napra lezárták az összes váradi kutat, melyek egy része fűtést szolgált, kettő pedig a strandot. Erre azért is kerülhetett sor, mert akkor

mutatkoztak a mai katasztrófához vezető első negatív jelek, a Püspökfürdő egyik kicsiny, de érzékeny forrása, a Friedrich forrás kiszáradt. A kísérlet igazolta a hipotézist, a váradi kutak lezárásának hatására az elapadt forrás újra megindult, illetve a fürdők szabadkifolyású – tehát nem szivattyúzott – kútjaiban pedig jelentősen megnőtt a hozam. Ergo az immár harminc éve ismert tényekből következik, hogy a város, illetve a két fürdő vízfelhasználását egyben kell kezelni, erre vonatkozóan Paál úr már a nyolcvanas években készítettek terveket. Már ekkor leírták, hogy Váradon miként lehet ipari méretekben hozzányúlni a készletekhez. Például a ma is modernnek számító visszasajtolós technikával, de nem mindegy, hogy az elhűlt vizet hol préselik vissza a kőzetbe. Ha például Velencénél, a törésvonalak közelében, ahol éppen fel kéne jöjjön a meleg víz Félix fele, akkor nagyobb kárt okoznak, mint hasznot, hiszen az éppen feltörő vizet hűtik le. A hosszú évek vizsgálatai egyértelműen mutatják, hogy a visszasajtolásokat a város nyugati felében kéne végrehajtani, ahol forróbb is a kőzet, és van ideje felmelegedni, amíg elszivárog a felszínre jutást segítő törésvonalig. Lapzártáig nem sikerült kideríteni, hogy a Váradszőlőre tervezett újabb beruházásnál ezeket az itinereket figyelembe veszik-e.

Vizsgálat a magasból A fenti-ekből jól látszik, hogy adottak az illetékesek számára dokumentált kutatások, egy, a témában járatos, mezei újságíró számára is elérhető szakember, mégsem érezzük, hogy történe bármilyen érdeemben, aggodó szemöldök-összehúzáson és hűmögésen kívül.

A helyzet már csak azért is aggályos, mert – hivatalosan soha meg nem erősített geológus pletykák szerint – Félix-, illetve Püspökfürdőn száznál is több kutat fúrtak az utóbbi években, amelyeknek a töredéke szabályosan engedélyezett, egy másik része pedig hidegvízre kapott engedélyt, csak némi baksisért a kútfúrónak megszaladt a gépe a mészaköig. Szép számmal lehetnek olyanok is, akik minden engedély nélkül terme-

Harcolnak az életterülért a védett növények

A lótosz pusztulása csak jele egy folyamatnak, mely a fürdők létét veszélyezteti

Az apró víztükörben egy tavirózsát is lefotózhattunk

lik ki a vizet, többek között padlófűtésnek a nagyobbacska ingatlanba.

A Prefektúrán azt az információt kaptuk, hogy helikopterről, hőkamerával tervezik leleplezni a termálvíz tolvajokat, de több tényező is megkérdőjelezi ennek eredményességét. Egyrészt forrásaink szerint sokan a ház, a panzió alagsorában fúrtak kutat szépen leszigetelve, ezt pedig nem látja a hőkamera, másrészt csak termelő kutat lehet

lebuktatni. Ha én megtudtam, mire készülnek, nem biztos, hogy a füles nem jut el azokhoz is, akiknek kellő időben el kell zárniuk a csapot.

A dolgok jelenlegi állásának másik szépséghibája, hogy a kútfúrási engedélyekért, illetve az engedély nélküli fúrások megakadályozásáért ugyanaz az ANMR felel, amely – tudomásunk szerint – a mostani megoldáskereső kutatást finanszírozza. Tehát – ha ne adja az ég, de biztos nem úgy van – mulasztás történt (amit ugye én nem is feltételezek) akkor nem biztos, hogy ők a legideálisabb megrendelők, hisz feltehetően a bűneiket inkább anonim lelki gondozáson fogják bevallani, mint hivatalos dokumentumban.

Az viszont reménykeltő, hogy a bukaresti egyetemről felvették a kapcsolatot Paál úrral, aki minden dokumentációt elküldött, mint ahogy egy éve már a Körösvidéki Múzeumnak is, tehát az ő munkássága meg kell jelenjen a készülő tanulmányban, nehéz lenne vele mismásolni, mert az a jelenleginél is nagyobb katasztrófához vezethet.

Mint Paál úr felhívja rá a figyelmet, a tündérrózsa és a hozzá kapcsolódó ökoszisztéma pusztulását mindenki szimplán természetvédelmi ügyként kezeli, ami önmagában is elegendő kellene legyen a cselekvésre, de itt ennél sokkal többről van szó: a lótosz pusztulása csak jele egy folyamatnak, mely a fürdők létét veszélyezteti. Ha emlékszünk a riport elejére, a fürdők területe és a váradi kutak egységes rendszert alkotnak, ami Paál úr érzékletes példájával élve olyan, mint egy tízemeletes ház, melyet alulról látnak el bizonyos nyomású vízzel. Ha a köztes emeleteken túl sokan nyitják meg a csapot, a felső szintre már nem jut. Mint tudjuk, a tündéreknak víz híján már nagyjából ki kellett költözniük a tizedikről, alattuk viszont rögtön a Félix, illetve a Püspök névre keresztelt fürdők laknak, ők a következők, akik víz nélkül maradhatnak. Ha záros határidőn belül nem szervezik meg a vízádó rendszerének ésszerű hasznosítását, nemsokára csak focizni lehet a kiszáradt medencékben, és a padlójukat illegálisan fűtőknek is fázni fog az édes pici lába.

Pesti est erdélyi életművekről

Budapesten az Örkeny István könyvesboltban *Életművek – Erdélyből nézve* címmel több olyan könyvet is bemutatnak, melyek Kántor Lajos nevéhez fűződnek. Közreműködött még Csapody Miklós író, irodalomtörténész és György Péter esztéta, író.

A Kőrössi P. József moderálta esten rengeteg téma terítékre került, transzilvanizmusról, erdélyi írók életműveiről, életpályáiról esett szó Csiki László Hazugok szigete, Kántor Lajos Domokos Géza kockázatai, Kedves Miska – Leveleskönyv Ilia Mihály 80. születésnapjára és Szabédi László Két világ közt harmadiknak című életmű-válogatásának fényében. Kántor Lajos elmondta, hogy az est címe rávilágít a fent említett szerzők pályájára, az elhozott könyvek együttes bemutatásának egyik apropója pedig Ilia Mihály nyolcvanadik születésnapja. Az irodalomtörténész szerint Ilia egész nemzetszemlélete, a nemzet egyesítése nem csak egy elmélet volt, hanem életgyakorlat, amit meg kell mutatni az olvasóközönségnek. Szintén fontos a Domokos Géza kockázatai című könyv, amely nagyrészt Domokos és Kántor levelezéseit tartalmazza. Szabédi magyarországi felfedezése György Péternek köszönhető, aki az *Állatkert Kolozsváron – Képzelt Erdély* című kötetében ír róla, valamint a történelmi traumák feldolgozásának lehetőségeiről, kisebbségi problémákról. Erdéllyel kapcsolatban két szemlélet él a mai napig, két véglet: az egyik, amikor az erdélyieket megdicsérik, hogy milyen szépen beszélnek magyarul ahhoz képest, hogy Romániában élnek, a másik pedig, amikor csapkodják az asztalt, és azt mondják, hogy a miénk volt az a föld, de elvették tőlünk. Ebben a határon túli közegben élt és alkotott Domokos Géza, akinek életpályája Kántor szerint tipikus példája a „mi kutyánk kölykének.” Domokos 1961-től a bukaresti Irodalmi Könyvkiadó nemzetiségi részlegének főszerkesztője, majd 1970-től a Kritikon Könyvkiadó igazgatója, az

Az irodalmi-kulturális-társadalmi vitákkal tarkított est főszereplője Kántor Lajos volt

Erdéllyel kapcsolatban két szemlélet él a mai napig, két véglet

RMDSZ alapítója, elnöke volt. Vele kapcsolatban György Péter megjegyzi, a magyarországi társadalom nem értheti, – hiszen nem fordult elő vele soha, – hogy el kellett mennie egy másik városba, egy másik nyelven alkotni. A bukaresti magyar diaszpóra eleve érdekes téma.

Domokos életpályája után Kőrössi P. József Szabédihoz kanyarodik vissza, és ahhoz a torz képhez, amely az emberekben él róla. György Péter felhívja a közönség figyelmét arra, hogy '45 után Magyarországon kommunistának lenni nem ugyanazt jelenti, mint Romániában. A bemutatott könyvek mindegyike így vagy úgy a szocializmusról szól, és arról, hogy 50 km-el arrébb egy másféle szocializmus élt, ahol a magyar kérdések másképp működtek.

A beszélgetés talán legfontosabb kijelentése Csapody Miklósé volt: „Magyarországon újra be kell mutatni életműveket.” Példa erre Tamás Gáspár Miklós – aki jelen volt az esten – írása az Utunkban, mely fordulópont a Bánffy-recepcióban.

Bánffy Miklós nincs benne a magyar alaptantervben, holott Romániában már a gimnáziumban tanítják műveit. Szabédiival ugyanez a helyzet, ismeretlen, pedig Szabédi az a külön kerék, amelyik a többivel együtt halad, de le-leválik néha és felteszi a kérdést: hogy lehet az, hogy bennem két én él, egy a múltban, egy a jelenben, és mindezt egy harmadik én láttatja velem? György Péter elismeri, talán nem épp ezeket a könyveket fogja olvasni a most felnövekvő értelmiségi generáció, de mindenképp meg fogják találni az utat egymáshoz és a kultúrához. Csapody Miklós elmondta, hogy régen megvolt ennek a közönsége, csak épp a cenzúra miatt nem lehetett írni róla, ma viszont, amikor már mindent meg lehet írni, közönsége nincs.

A rendhagyó könyvbemutató végén szó esett még a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem és a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem esetleges együttműködéséről, valamint egyéb oktatási kérdésekről.

Otthonra lelt Csíkban az Ifeszt

Fesztivált rendezni mindig kihívás. Az Interetnikai Színházi Fesztivál, becenevén Ifeszt még inkább az, mert a magyar mellett más nyelvű előadások is színre kerülnek. Hat nap alatt 13 színház mutatkozott be Csíkszeredában, ami több száz embert jelent, közöttük színészek és újságírók, akik – bocsánat – nem könnyű esetek. Ezzel együtt vagy ennek ellenére a fesztivál gördülékenyen, zavaró tényezőktől mentesen zajlott. Három ember állt folyamatosan a vártán: Parászka Miklós igazgató, Budaházi Attila dramaturg és Szabó Noémi sajtóreferens. Rajtuk kívül ott voltak a Csíki Játékszín színészei és munkatársai. A remekül szervezett fesztivált SIMON JUDIT értékeli.

Az Ifeszt logója egy smiley, ami attól függően, hogyan tartjuk, a mosoly vagy a szomorúság jele. A nevető és síró maszk kortárs változata. Modern, korszerű, kísérleti, de színház – kiáltja még az ebéd- és a vacsorajegyről is. A seregszemle is ilyen volt: mosolyogtam, ha valami jót láttam, szomorkodtam a kevésbé jón, dühöngtem a rosszan, dühös jel viszont nem volt sehol, úgyhogy inkább fülig érő szájjal járkáltam. Mert idegességre semmi ok, maximum egy-egy gyenge előadás, de azt is hamar ki lehetett heverni. Például egy jó beszélgetéssel Parászka Miklóssal és Budaházi Attilával. A rendező és a dramaturg együtt külön élmény, szellemesek és okosak, olyanokat mondtak a fesztiválról, hogy azt szeretnék volna, tartásos legyen, de ne hivalkodó, és hogy mindenki jól érezze magát. Sikerkült.

Az igazgató mesélte, tizenháromnál több előadás nem fért, ezért inkább a saját színházukat hagyták ki. Jöjjenek a vendégek, a közönség bármikor láthatja a Csíki Játékszín előadását. Mert nekik a közönség a fontos, a többi csak azután következik. Persze a szakmára is figyelnek, de hiába a legjobb egy előadás, ha kevesen látják. A vendég színházakról nem mondanak véleményt, az nem az ő dolguk, pedig szerettem

Fesztiválhangulat a színház előtt

Gergely Zsuzsa mellett Budaházi Attila főszervező
FOTÓ: SIMON JUDIT

színházban, a városban egy hét alatt. Ez csak abból derült ki, hogy változtak az arcok a büfében, a színház árkádjai alatti asztaloknál. Előbbiben a nemdohányzók üldögéltek, utóbbi helyszínen a bagósok fagyoskodtak. Két előadás között mesélte az igazgató, hogy nemrég újították fel az előcsarnokot és a büfét is megszépítették. Tényleg sokkal elegánsabb és barátságosabb, mint amikor utoljára láttam.

Budaházaival kint beszélgetünk, didergünk, de a slukkok feledtetik a mínusz fokokat. A dramaturg mondja, sajnálja, hogy a váradiak a szakszervezetek kultúrházában kell játsszanak, de a színháznak nincs minden előadáshoz megfelelő technikai felszereltsége, például nincs zsinórpadlás. Ehhez képest a díszletezéssel sem volt gond, és a csíkiak is remek előadásokat állítanak színpadra. Lehet, nem is olyan fontos az a zsinórpadlás?

Félfüllel azt is hallom, a városvezetés azon morfondírozik, hogy költöztesse a színházat a megyei kultúrpalotába, amit csak hébe-hóba használnak. A színháziak nem örülnek neki, a jelenlegi épületet építették, szépítették, stúdiótermet létesítettek, belakták. Egy színházat sokkal nehezebb elköltöztetni, mint azt a kívülállók hiszik. Aztán láttam az ominózus nagy kultúrházat, és megértettem a színháziakat. Rideg és hideg, minden úgy maradt, ahogy az aranykorban volt, az öltözők, a mellékhelységek siralmasak, a terem hatalmas, az akusztikája korszerűtlen.

Színház az egész város Az egész várost megmozdította a VII. Ifeszt. Ahhoz képest, hogy a vándor seregszemlét mintegy véletlenül rendezték az idén Csíkszeredában, a városvezetők és a közönség is szívesen fogadta. Ráduly Róbert polgármester szinte minden előadást megnézett, részt vett a közönségtalálkozókon is. Mi több, véleményt is mondott az előadásokról. Bizonyára nem csak szóbeszéd, hogy szereti a színházat. Nagyobb felhajtás sem volt körülötte, szerintem nem is igényelte.

Az egy hét alatt elég sokat járkáltam a városban, s ahová beléptem, a fesztivált is szóba hoztam, hadd lám, mit szólnak a helyiek. Örülnek, sőt büszkék, hogy náluk van a fesztivál. Akivel csak szóba elegyedtem, boltban, hivatalban, az utcán mindenki fontosnak és hasznosnak vélte, hogy más társulatok is fellépnek náluk. Még a magyarul egy szót sem beszélő úriember is így vélekedett. Öt ember közül három mondta, hogy egy-két előadásra már van jegye, többen az összest látni akarták. Egyik fiatal kolléga azért haragszik Sepsiszentgyörgyre, mert kikiáltotta magát Székelyföld kulturális fővárosának, holott Csíkszereda éppen olyan kultúrát szerető és teremítő város, mint Szentgyörgy.

Amúgy most élőben is megtapasztaltam Csíkszereda és Székelyudvarhely – fogalmazzak finoman – versengését. Mesélték, végre meglett az az udvarhelyi sírkő, amin az áll: „itt es jobb, mint Csíkban”. A fesztivál-lakók egy része kirándult Udvarhelyre előadást nézni – így lett 13 előadás a hat nap alatt – és persze a helyeket másképpen foglalták, mint Csíkban, lett is némi kavargás, de végül mindenkinek jó hely jutott. Az ottaniak nem nagyon akartak barátkozni, de nem baj, fő, hogy ők is szeretik a színházat. És tudják, aki a színházat szereti... vagy ez csak a virágra igaz?

Selyem Zsuzsa
kötetének
bemutatója

FOTÓ: SÁNDOR LEVENTE

Amúgy Csíkszeredában ezekben a napokban nagyjából minden a fesztiválról szólt, legalábbis a központban, amerre én jártam. Az Ólommadárról, a fesztiválkocsmáról nem is szólva, jobbnál jobb koncerteket hallgattak, akiknek két előadás után volt még hozzá erejük. A fiatalok azt is mondták, sokan mennek be „színészeket” nézni, gondolom színésznőket is, és azt is ecsetelték, hogy a nagyszerű hangulatú bulik hajnalig tartottak. Pedig már elég későn hajnalodik.

Megszólt a néző Két előadás – az udvarhelyi és várad – kivételével mindegyik után közönségtalálkozó volt. A beszélgetést Szűcs Katalin Ágnes budapesti színikritikus vezette. Jöttek az adott előadás szereplői, esetenként a rendező is, és válaszoltak a moderátor és a nézők kérdéseire. Jó érzés volt, hogy sok néző beült ezekre a beszélgetésekre, akkor is, ha azok az éjszakába nyúltak. Na nem azért, mert mindenki bőbeszédű volt, hanem mert a második előadás általában este 9-kor kezdődött. De megesett, hogy annyi kérdés, vélemény hangzott el a közönség részéről, hogy egyszerűen nem lehetett véget vetni a találkozónak. Máskor alig akadt valaki, aki kérdezni akart. Utóbbi általában a nagyon izgalmas, katartikus előadásoknál fordult elő. A kolozsvári kollégánál fogalmazta

meg: amikor egy előadás tiszta, jól megkomponált, gondolatokat hordoz, és a színészi játék megrázó, akkor nincs mit kérdezni, csak gondolkodni lehet és kell.

A Játéktér színházi periodika a Mentor műhely keretében fiatalokat hozott a fesztiválra, hogy együtt elemezzék az előadásokat. A fiatalok naponta írtak kritikát az előadásokról. Sebestyén Rita és Varga Anikó, a két mentor azt mondta, szeretnék, ha a fiatalok ne csak értsenek a színházhoz, hanem úgy tudjanak írni az előadásokról, hogy azt nem csak a szakma, hanem az olvasók is értsék, szeressék.

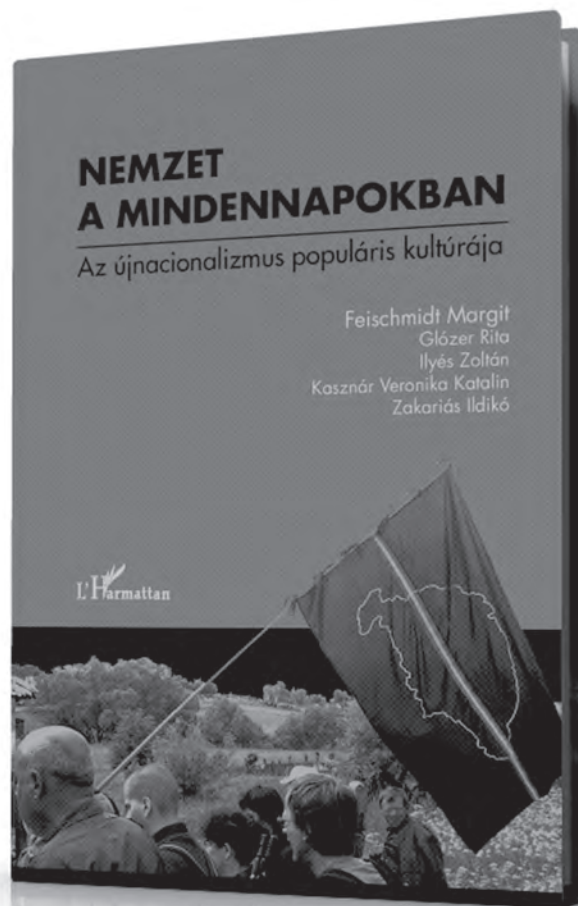
Izgalmasra sikeredett Selyem Zsuzsa *Fiktív állatok* című tanulmánykötet bemutatója. A rezisztencia irodalmi formáiról alcímet viselő könyvből a játékeresek csapata idézeteket olvasott fel, és az ezek kapcsán kialakult beszélgetés nyomán körvonalazódott az adott tanulmány tartalma, és sok minden kiderült magáról a kötetről is. A szerző csak akkor szólalt meg, ha tévútra indult beszélgetés. Szépen visszatért minket a témához. Szerettem volna, ha több idő marad a könyvbemutatóra, de menni kellett, mert kezdődött a következő előadás.

*

Ami az előadásokat illeti, mindegyikről írtam, valamennyi méltatás olvasható a www.erdelyiportal.ro oldalon.

Ez nem az a nacionalizmus

Egyre többször hallani, hogy a kelet-európai, a magyar nacionalizmus ismétli önmagát, újra megerősödik, „visszatér” valahova az első, a második világháború közti térbe. Sok oka lehet ennek a társadalomtörténeti, szociálpszichológiai déja vu-nak, spekulációnak. Valószínű, hogy az első világháború kitörésének századik évfordulója is alapot ad az ismételésre vonatkozó elméleteknek, magyarázata lehet a retrospektív, nosztalgikus magyar nacionalizmus jellege, tartalma, mert gyakorta kínál újrahazsnosított tartalmakat. És egészen biztosan hozzájárul ehhez a meggyőződéshez is, hogy a magyar nacionalizmus-kutatás lépéshátrányban, lemaradásban van a magyar nacionalizmus változásaihoz képest. A Feischmidt Margit által szerkesztett kötet meglepő, megrendítő és alapvető fontosságú ténnyel szembesít: ez a nacionalizmus, amit ma tapasztalunk nem egyszerűen ugyanannak a „visszatérése”. Nagyon fontos változások mentek és mennek végbe a társadalomszerkezetben, a politikai, kulturális struktúrákban. Amit most látunk működni azt a nemzetközi szakirodalom úgy nevezi, hogy „új-nacionalizmus”. Több tényezőt is meg lehet nevezni, miben tér el ez a „rég”i nacionalizmustól, a legfontosabb azonban az, hogy ez a típusú nemzeti reprezentáció egészen széles társadalmi rétegekhez jut el, része a populáris kultúrának. (A „rég”i is az volt, csak hogy más volt a társadalomszerkezet, az elit, a gazdaság, más volt a populáris kultúra és mögötte más volt az azt közvetítő média). A kötet szerzőinek további fontos következtetése, hogy ez a típusú kollektív tudás eszköze a közösségteremtésnek, az azonosságok rögzítésének, felismerésének tudatosításának. Vitára alkalmas kérdés, mi értelmezhető „nemzeti azonosságként”, sőt egyáltalán közösségiségnek, hogy a populáris környezetben mit jelent a „rég”i nacionalizmus által is oly kedvelt és hivatkozott „összetartozás”. Ez a kötet tartalmaz erre egy sor példát. Ilyés Zoltán az emlékezés és a turisztikai élmény

nemzetiesítéséről közöl tanulmányt, Zakariás Ildikó a „nemzeti” jó-tékonykodás iskolai programjait elemzi, Feischmidt Margit és Pulay Gergő az élmény ideológiai meghatározottságáról és meghatározhatóságáról értekezik. Mindezek a szempontok az új-nacionalizmusnak olyan helyzeteihez, szereplőikhez vezetnek el, amelyeket nehéz belátni, egyben látni, és amelyek mégis döntően meghatározzák, merre és hogyan haladnak a társadalmi folyamatok, miféle új-társadalom jöhet így létre. Az, hogy az azonosság- és másság-diskurzusok összefüggenek nem régi, és sok szempontból körüljárt tétele a társadalomtudományoknak. Csakhogy a most megjelenő azonosság-élmények és ideológiák sokfélék, sok regiszterben szólnak, s bár – ahogy Feischmidt Margit fogalmaz – van mögöttük egy „identitáspolitikai ipar”, a nacionalista „termelés” mégsem felülről, központosítottan,

esetleg államilag irányított. Diffúz, innovatív, egy – a szerkesztő szerint – fiatal elit produkciója. Gyorsan tegyük hozzá: a tanulmányhoz készített felmérések, interjúk az ezredforduló utáni első évtizedben készültek többnyire, amikor a nacionalizmus állami, kormányzati formái ugyan azonosíthatóak voltak, de nem voltak annyira markánsak és állami-kormányzati szinten támogatottak-vállaltak, mint az ezredforduló második évtizedében. Az erősödő, változó és terjedő új-nacionalizmus mögött politikai, társadalmi, gazdasági tényezők egyaránt azonosíthatóak, és erre ez a könyv fel is hívja a figyelmet. A kérdés, amit pontosan megfogalmaz, és nyitva is hagy (megválaszolása nem a társadalomkutatás feladata): hogyan kezelhető ez a sokarcú, sokfejtű, soktestű, sokfélesége miatt nehezen befolyásolható, irányítható új-nacionalizmus? Ha az azonosságtudat így fogalmazódik meg, és van jelen a mindennapokban, hogyan működik a másság-tudat, miféle új konfliktusok keletkezhetnek így, és azok hova vezethetnek? Ez a tanulmánykötet a magyar új-nacionalizmus ügyét kiemeli a kisebbségi magyar közösségekhez való viszony kontextusából (a „klasszikus” nacionalizmus-kutatóknak ez volt a kiemelt terepe) és közelíti a magyarországi cigányellenesség jelenségeihez. Ez csak látszólag szűkíti a vizsgált problémák körét Magyarországra. Valójában arra világít rá, ami Közép-Kelet Európában mindenhol tapasztalható: az új-nacionalizmusoknak megvannak az általános, nemzetközi jellemzői, folyamatai. Azoknak is érdemes elolvasniuk a Feischmidt Margit által szerkesztett kötetet, akik arra kíváncsiak, merre tart Magyarország, és azoknak is, akik arra, merre tart mondjuk Erdély, alig más nacionalizmusok találkahelye.

PARÁSZKA BORÓKA

Az új-nacionalizmusoknak megvannak az általános, nemzetközi jellemzői, folyamatai

Nemzet a mindennapokban. Az új-nacionalizmus populáris kultúrája. Szerk. Feischmidt Margit, L. Harmattan, Budapest, 2014.

Kolozsvári Állami Magyar Színház

INTERFERENCIÁK

A TEST TÖRTÉNETEI

Nemzetközi Színházi Fesztivál 2014

Kolozsvár, november 26. – december 7.

Schaubühne, Berlin (DE)
 Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka (SRB)
 Tomorrowland, Párizs (FR)
 Centre Chorégraphique National d'Orléans, Orléans (FR)
 Nottara Színház, Bukarest (RO)
 Compagnia Pippo Delbono, Modena (IT)
 HNK Zajc Rijeka – Dramma Italiano, Rijeka (HR)
 Pansori Project ZA, Szöul (KOR)
 Groupe Presence IUAV, Velence (IT)
 Habima National Theatre of Israel, Tel-Aviv (IS)
 Babilonia Teatri, Oppeano (IT)
 JEL Színház, Magyarokanizsa (SRB)
 ArCuB, Bukarest (RO)
 Lux Boreal Danza Contemporánea, Tijuana (MEX)
 Transversal Theatre Company (TTC), Amsterdam (NL)
 Teatr ZAR, Wrocław (PL)
 Cheek by Jowl, London (UK)
 Kolozsvári Állami Magyar Színház, Kolozsvár (RO)
 Sala Mică Színház, Kolozsvár – Nagybánya Önkormányzata (RO)
 Bucinatores Orchestra, Prága (CZ)
 UBB, Színház és Televízió Kar, Magyar Színházi Intézet, Kolozsvár (RO)
 GroundFloor Group, Kolozsvár (RO)
 Bárka Színház, Budapest (HU)

Fesztiváligazgató: Tompa Gábor

Jegyek és az Interferences Grand kedvezményes jegycsomag már vásárolható online a www.biletmaster.ro weboldalon és a színház jegypénztárában.

www.interferences-huntheater.ro

Könyvtárazaton2014

K: katonasufni

November 8., szombat 19 óra, Bábszínház
A budapesti Katona József Színház előadása

DAN LUNGU

EGY KOMCSI NYANYA VAGYOK!

KOSZTA GABRIELLA FORDÍTÁSA ALAPJÁN A REGÉNYT
SZÍNPADRA ALKALMAZTA: TÖRÖK TAMARA ÉS CSOMA JUDIT

JÁTSSZA: CSOMA JUDIT

www.katonajozsefszinhaz.hu

Beszélgetés Dan Lungu íróval 18 órakor
A BELÉPÉS INGYENES

VÁRAD
FOLYOIRAT

Várad

EUROPRINT
KIADÓ

europrint

RIPORT
KIADÓ

riport

SZIGLIGETI
SZÍNHÁZ

TÁMOGATÓ:
SILENT CAFÉ

